

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1134

10. SIJEČNJA 2025. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

9 771451 425001

Novi znanstveni projekt o šokačkim Hrvatima

**Veća zajednica
– veće samopouzdanje**

SADRŽAJ

8

Kako očuvati krajolik bogate prošlosti Bača?

Teško do svjetske baštine UNESCO-a

10

»Godine novog preporoda«:
125 godina od rođenja
Mare Švel-Gamiršek (1900. – 1975.)

Književnica

»šokačke problematike«

12

Prof. dr. sc. Božo Skoko, redoviti profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Identitet je temelj brenda

16

Viktor Koska, politolog
**Nije život završio
one večeri
kada su nas otjerali**

30

Dvobroj časopisa *Nova riječ*
za 2024. godinu

**Širom otvoreni
za mlade autore**

36

Godišnji susret *betlemaša* u Surčinu
**Radost rođenja
Isusa Krista**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Preradovićeve 11
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

vlč. Vinko Cvijin (predsjednik), vlč. Josip Ivešić, Mirjana Stantić, Gordana Jerković, Nevenka Tumbas, Renata Kuruc, Marica Stantić, Amalija Šimunović, Željka Vukov

v. d. RAVNATELJICE:

Karolina Bašić

e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

Ivana Petrekanić Sič

(koordinatorka dopisne službe)

dr. sc. Jasminka Dulić

(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov

(novinarka, urednica društvene rubrike)

• Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
• Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
• Zvonko Sarić
(novinar)
• Jelena Dulić Bako
(novinarka)
• Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)
• e-mail: desk@hrvatskarijec.rs

LEKTOR:

• Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

• Thomas Šujić (tehnički urednik)
• Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

• Nada Sudarević

FINANCIJE I RAČUNOVODSTVO:

• Mirjana Trkulja
(tajnice@hrvatskarijec.rs)
(distribucija@hrvatskarijec.rs)

ADMINISTRACIJA:

• Branimir Kuntić

• TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

• TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

• E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

• WEB: www.hrvatskarijec.rs

• TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

• List je upisan u Registar javnih glasila

• Agencije za privredne registre Republike Srbije

• pod registarskim brojem: NV000315

• COBISS SR-ID 109442828

• CIP - Katalogizacija

• u publikaciji Biblioteka

• Matice srpske, Novi Sad

• 32+659.3(497.113=163.42)

Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju

Velike oči

Tradicionalno, Srpsko narodno vijeće priredilo je 6. siječnja, na pravoslavni Badnji dan, božićni domjenak. Hrvatska Vlada bila je u svom najjačem sastavu: premijer **Andrej Plenković** i još troje ministara. Tradicionalno, božićni domjenak prilika je da se progovori o hrvatsko-srpskim odnosima i manjinama, da se pošalju poruke kako su oni važni, kako trebaju biti bolji i kako su u cijeloj toj priči važni i Hrvati i Srbi, nacionalne manjine u jednoj i drugoj državi. Ove godine ministara iz srbijanske Vlade nije bilo u Zagrebu, pa je najviši dužnosnik Srbije u hotelu *Westin* bila veleposlanica Srbije u Zagrebu **Jelena Milić**. I ona je zapravo postala zvijezda božićnog domjenka, nakon što je demonstrativno napustila skup prepoznavši u pismu zahvale **Jasminke Petrović** i **Radivoja Andrića** za nagradu koju im je dodijelilo Srpsko narodno vijeće napad na **Vučića** i vlast u Srbiji. Veleposlanici je iz pisma mogla zasmetati rečenica: »I hvala mladima u Srbiji koji nas ovih dana uče kako se leti i kako se svijetli«.

Toliko da je u toj rečenici čula da je »Srbija zemlja tiranije«, a državni vrh Srbije nazvan »ubojicama«. I da zlo bude gore, rukovodstvo SNV-a pljeskalo je i na taj (sporni) dio pisma. Je li se to u pismu zahvale prepoznao još jedan utjecaj Hrvatske na prosvjede u Srbiji? Poslije studenata-obavještajaca, objavljivanja hrvatskih putovnica studenata u Srbiji. Što je sljedeće? Ili: tko je sljedeći? Jer godina je tek počela, a prosvjednici se ne smiruju. Pa će i pritisak biti veći.

A što se božićnog domjenka tiče, podsjetit ću na onaj od prije dvije godine kada je hrvatski premijer Andrej Plenković podsjetio »da je Hrvatska bila žrtva agresije Miloševićevog režima iza kojega su ostale brojne žrtve, a za nestalima obitelji i danas tragaju«. Vjerojatno je tadašnji ministar vanjskih poslova, socijalist još iz vremena **Slobodana Miloševića**, **Ivica Dačić** progutao knedlu, ali nije napustio domjenak. Ali, izgleda da su dvije godine poslije (u strahu) oči postale velike.

Z. V.

DSHV osudio poruke antihrvatskog transparenta u Beogradu

Krajem prosinca u Srbiji je boravilo oko 20 studenata Elektrotehničkog fakulteta iz Zagreba, koji su došli u posjet kolegama i na zabavu u beogradskom Klubu studenata tehnike. Pojedini srbijanski, režimski mediji etiketirali su ih kao organizatore studentskih prosvjeda, koji su došli »da nam ruše državu« i koji rade za strane obavještajne agencije. Na mostu Gazela u Beogradu nakon toga istaknut je transparent s natpisom »Hrvati go home, ovo je Srbija«. Tabloidi u Srbiji hrvatske studente nazvali su »grupom hrvatskih obavještajaca prerusenih u studente«, a *Večernje novosti* objavile su hrvatske putovnice dvojice beogradskih studenata, sudionika prosvjeda, insinuirajući da na Srbiju udaraju oni s hrvatskim putovnicama.

Antihrvatske narative prisutne u dijelu srbijanske javnosti osudio je Demokratski savez Hrvata u Vojvodini.

»Hrvati u Vojvodini, to jest Republici Srbiji, neke od poruka doživljavaju koliko s nevjericom toliko i ogromnim nespokojem, budući da ih podsjećaju na bolna i traumatična iskustva iz 1990-ih. Očekujemo da institucije koje brinu o zakonitosti postupe tako da čim prije uklone transparente koji sadrže govor mržnje, a tijela u čijoj je nadležnosti borba protiv ove društveno neprihvatljive i zakonski kažnjive pojave da brzo i adekvatno reagiraju«, navodi se u priopćenju DSHV-a.

Hrvati u Vojvodini ne žele i neće otići iz svoje domovine Srbije, čiji su lojalni građani, navodi se.

»Naše su kuće stoljećima ovdje i nemamo kud drugdje. Duboko i dugo ukorijenjeni na ovim prostorima, u ovo društvo i multietnički ambijent, svoje perspektive gradimo jedino ovdje, pridržavajući se temeljnih demokratskih vrijednosti i načela. Istodobno, očekujemo da nas okolica

prihvaća na pozitivni način, a u suprotnim slučajevima očekujemo zaštitu«, navodi se u priopćenju DSHV-a.

U toj stranci iskazuju žaljenje zbog mogućeg novog narušavanja u hrvatsko-srpskim odnosima, »u nadi da ova događanja neće ostaviti trajnije posljedice na ono što nam je svima danas potrebno – dobrosusjedstvo, rješavanje svih otvorenih pitanja i izgradnja povjerenja radi stabilnih odnosa«.

Javno pismo

Više od 3.500 sveučilišnih profesora podržalo studente

Više od 3.500 sveučilišnih profesora podržalo je do srijede, 8. siječnja, javnim pismom studente u njihovim prosvjedima i zahtjevima.

»Poštovane građanke i građani Srbije, mi, nastavnici, suradnici i istraživači sveučilišta širom Srbije odlučno stojimo uz svoje studente u zajedničkoj borbi za bolje društvo«, poručili su profesori sa sveučilišta u Srbiji.

Oni su oštro osudili svaki pokušaj vlasti da zastraši kolegice i kolege studentice i studente javnim dijeljenjem njihovih privatnih podataka, širenjem neistina o njima, kao i slanjem policijskih službenika i agenata Bezbednosno-informativne agencije na njihove adrese i adrese njihovih roditelja.

»Ovim putem ponovo apeliramo na nadležna tijela da savjesno i odgovorno obavljaju svoj posao«, poručili su profesori.

H. R.

Božićni domjenak SNV-a u Zagrebu

Odnosi Hrvatske i Srbije važna tema

» **O**dnosi Hrvatske i Srbije uvijek su važna tema koja se tiče prava Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj. Svima nam je dobro poznato da postoje pitanja koja i dalje opterećuju naše odnose. To su prije svega pitanje potrage za nestalima, pitanje procesuiranja raznih zločina«, kazao je premijer Vlade Republike Hrvatske **Andrej Plenković** na tradicionalnom božićnom domjenku kojeg 6. siječnja na Badnji dan organizira Srpsko narodno vijeće.

Očuvanje mira naša je temeljna želja na početku ove godine, istaknuo je predsjednik SNV-a **Milorad Pupovac**. »Mi iz SNV-a smatramo velikim uspjehom to što smo okupljanje na pravoslavni Badnjak pretvorili u javnu manifestaciju duha ekumenizma u najširem smislu njegova mogućeg poimanja«, naglasio je Pupovac. Plenković je zahvalio SNV-u na pozivu i istaknuo da je vrijeme za slanje poruka mira, uvažavanja i solidarnosti: »Ovo je prilika da ojačamo međusobno razumijevanje

što je posebno važno u današnjim kriznim okolnostima koje su posebno opasne«.

Premijer Plenković ponovno je odbacio teze vlasti u Srbiji o povezanosti hrvatske obavještajne službe sa studentskim blokadama i poručio da se Hrvatska ne miješa u unutarnje stvari Srbije.

»Mi smo usred predsjedničke kampanje i božićnih blagdana prionuli na SOA (Bezbednosno obavještajna agencija) operaciju sudjelovanja u prosvjedima u Srbiji? Mislim, što da vam kažem«, odgovorio je Plenković novinarima u Zagrebu upitan o optužbama iz Srbije. Dodao je da nema vremena baviti se »floskulama« koje srbijanska vlast iznosi za svoje unutarnje potrebe. On je naglasio

da mu je važnije da se poštuju prava Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji i da se rješava problem nestalih iz rata u Hrvatskoj.

I predsjednik SNV-a Milorad Pupovac kratko se osvrnuo na optužbe vlasti u Beogradu. »Siguran sam da se s individualnom i društvenom etikom možemo nositi i s nekima koji domove kulture, obrazovanja i susreta koje su Srbi kao novonastala manjina u suradnji s Vladom proteklih godina podigli, a oni ih proglašavaju srpskim obavještajnim centrima, i s nekima koji putne isprave koje Srbi iz Hrvatske imaju proglašavaju dokazom njihove obavještajne povezanosti s hrvatskom državom iz koje su potekli«, rekao je Pupovac.

FOTO: HINA Tomislav Pavlek

Kao pomak Plenković je istaknuo imenovanje koordinatora koji će napraviti popis tema o kojima će se razgovarati. »Posljednjih mjeseci imenovali smo koordinate, ključne ljude iz Ministarstva vanjskih poslova, koji imaju zadatak pripremiti platformu i katalog tema koje ćemo nastaviti rješavati u interesu Hrvatske i Srbije«, istaknuo je Plenković te naglasio da očekuje aktivnu pomoć vlasti Srbije da se dođe do podataka o nestalim osobama za kojima se i dalje traga.

Božićnom domjenku koji je održan u zagrebačkom hotelu *Westin* nazočili su ministar vanjskih i europskih poslova **Gordan Grlić Radman**, ministrica kulture i medija **Nina Obuljen Koržinek** te ministar pravosuđa, uprave i digitalne transformacije **Damir Habijan**.

Sučeljavanje dva kandidata na HTV-u

Pet dana prije izbora za novog predsjednika Hrvatske, 7. siječnja, održano je jedino sučeljavanje dva predsjednička kandidata na Prvom programu Hrvatske radiotelevizije. Sadašnji predsjednik **Zoran Milanović**, koji je u prvom krugu osvojio 49,09 % glasova i **Dragan Primorac**, koji je osvojio 19,35 %, i tako se kandidirali u drugi, završni, izborni krug, iznijeli su svoje stavove o ključnim pitanjima u raspravi koja je bila podijeljena u četiri tematska bloka – obrana i nacionalna sigurnost, svjetonazori, ekonomija i demografija te vanjska politika. Svaki blok sadržao je po pet pitanja, a kandidati su imali i pravo na po deset replika unutar pojedinog bloka.

Vanjska politika

Na temu vanjske politike i na pitanje bi li predsjednika Srbije **Aleksandra Vučića** pozvali u službeni posjet Zagrebu, odnosno bi li se odazvali njegovom pozivu za dolazak u Beograd, Primorac je odgovorio da će Srbiji pomoći ulazak u EU »kad nam dostavi podatke Vukovarske bolnice, otvori arhive Jugoslavenske narodne armije i sve lokalitete gdje su naše žrtve pokopane«.

»Svaki hrvatski život je dragocjen. Vučić to mora napraviti i onda možemo razgovarati, ali ne teatralno, nego s činjenicama«, rekao je Primorac.

Milanović je pak rekao kako »gospodin Vučić mora sam sa sobom donijeti neke odluke, je li mu je partner Rusija ili mu je partner Europska unija«, dodajući kako tek tada mogu početi uopće ozbiljno razgovarati. Govorilo se i o Hrvatima izvan Hrvatske te je Primorac optužio Milanovića da je uskratio pravo građanima s hrvatskom putovnicom da glasuju tako što je ograničen broj biračkih mjesta u inozemstvu. Na to je Milanović odgovorio da nije ukinuta mogućnost glasanja nego »mogućnost krađe bez nadzora«.

»Vi ste sad izrazili prezir prema hrvatskim ljudima i rekli ste da im ne vjerujete i da ih ne možete kontrolirati. Kad ste se tako oborili, da ukinete i da imate samo tri mjesta za hrvatske predstavnike u Saboru, zašto isto to niste osigurali Hrvatima u Srbiji? Oni ovise o milosti Vučića ili sl. Zašto to niste napravili? Zato što se niste ništa pitali. Ni kao predsjednik, ni kao premijer. Jer vas nije briga o Hrvatima koji žive izvan. Jer ih ne osjećate«, rekao je Primorac.

Milanović je na to rekao:

»Vi ste fascinirani, gospodine Primorac. Hrvati u Srbiji su taoci takvih političara kao što ste vi i HDZ. Njih tamo ima nekoliko desetaka tisuća. A predstavnici Hrvata, ne znam kako se zove stranka ali vidim da je slična s HDZ-om, u

Subotici, gdje žive tisuće i tisuće Hrvata, nisu uspjeli dobiti više od 800 glasova. Osamsto glasova je dobila kandidatkinja HDZ-a za dijasporu u Subotici. To je tako napadno malo, da nešto nije u redu. Dakle, oni nemaju političku legitimaciju za razliku od HDZ-a BiH-a koji je ima«, poručio je Milanović.

Komentari dan poslije

Dan poslije predsjedničko sučeljavanje komentirali su politički analitičari, profesori, komunikolozi. U radijskoj emisiji HRT-a *U mreži prvog* sučeljavanje su komentirali komunikologinja s Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. **Nikolina Borčić** i politički komentator **Maro Alavanja**.

Prema Alavanji ovo sučeljavanje je Primorcu predstavljalo svojevrsnu prekretnicu kada iz obrane mora krenuti u napad.

»Mislim da je u prvom dijelu debate Milanović dominirao, a onda smo imali preokret u drugom dijelu debate. Prvi puta je Primorac ozbiljno dignuo živce u ovoj kampanji. Osim generalnih obrisa, nismo vidjeli sukobe vizija i ideja, nego sukobe ega. Čuli smo oštrijeg Primorca prvi put. Skinuo je rukavice i krenuo u borbu. Mislim da je to prekasno.

Vojnić komentirala Milanovića

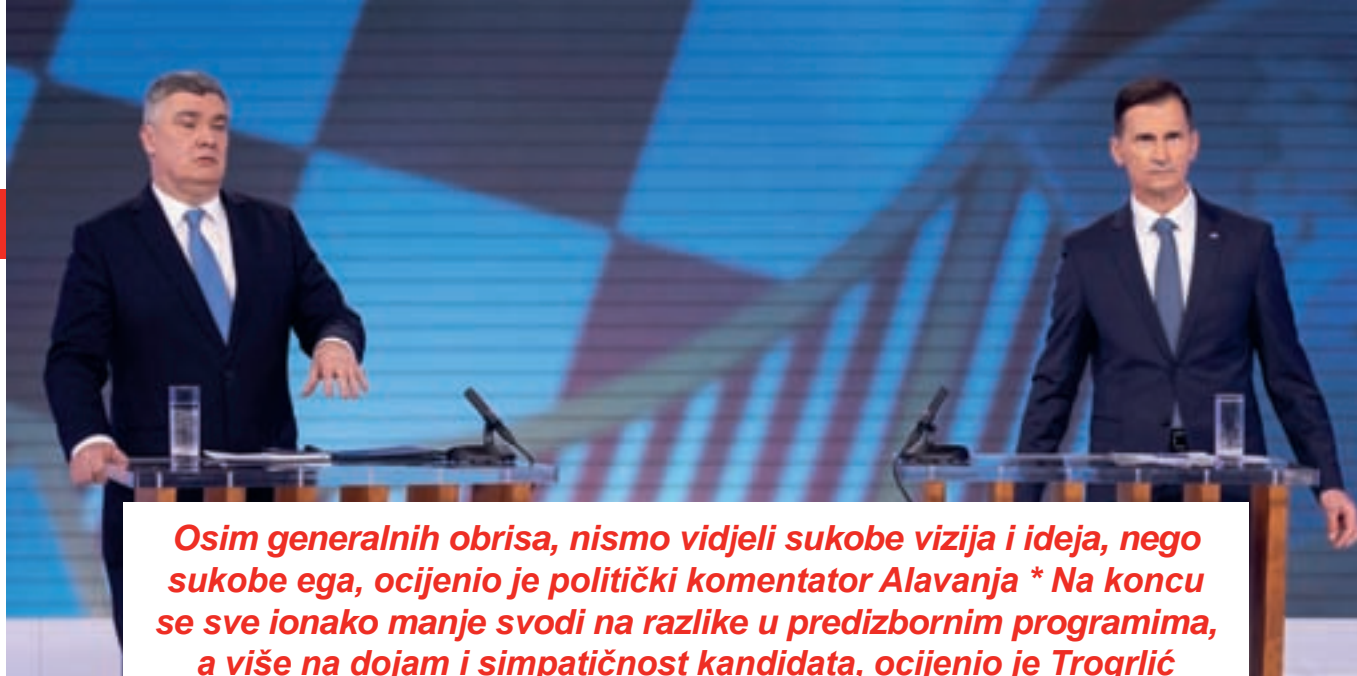
Zastupnica u Hrvatskom saboru i predsjednica HNV-a Jasna Vojnić u svojoj je objavi na Facebooku komentirala izjavu Zorana Milanovića o maloj izlaznosti Hrvata u Srbiji na posljednim parlamentarnim izborima u Hrvatskoj. Za malu izlaznost navela je dva razloga: slabu motiviranost onih koji su prošli duge postupke za primitak u državljanstvo Hrvatske i mali broj glasačkih mjesta u Srbiji.

Također, ukazala je i kako je broj birača na izborima za Hrvatski sabor 2024. u odnosu na 2016. bio trostruko veći.

»Potpora koja dolazi iz Hrvatske, a koju je uvećao premijer Andrej Plenković enormno je porasla. I ne samo financijska, nego i politička! Nije ni čudo da je i broj glasača bio tri puta veći!«, navela je Vojnić i pozvala birače da iziđu u nedjelju, 12. siječnja, na izbore.

Hrvatski državljani u Srbiji mogu glasati u Generalnom konzulatu Republike Hrvatske u Subotici i Konzularnom odjelu Veleposlanstva Republike Hrvatske u Beogradu, od 7 do 19 sati.

Osim generalnih obrisa, nismo vidjeli sukobe vizija i ideja, nego sukobe ega, ocijenio je politički komentator Alavanja * Na koncu se sve ionako manje svodi na razlike u predizbornim programima, a više na dojam i simpatičnost kandidata, ocijenio je Trogrlić

Taktički gledano, nije se najbolje u cijeloj debati snašao, ali je bio znatno bolji nego prije. U početku je bio nervozan jer je znao da mu je to finalna šansa«, kazao je.

Nikolina Borčić naglasila je kako je Primorac pokazao dosljednost, ali i ukazala na to kako je Zoran Milanović uspio mobilizirati dva bazena birača.

»Imala sam očekivanja da ćemo dobiti makar malo sadržaja, vizije i programa. Tu smo kao društvo izgubili, no navikli smo na gubitke u političkoj komunikaciji od strane društva i građana. Za Dragana Primorca se vidjelo da je on došao s ozbiljnom namjerom isprovocirati Zorana Milanovića. Tome je bio dosljedan. U velikom dijelu je u tome i uspio (...) Kada podvučemo crtu, ne bih mogla reći tko je bio bolji. Dragan Primorac se puno bolje pripremio, a Zoran Milanović je bio puno više ono što nam je pokazao proteklih godina«, kazala je.

Alavanja je ustvrdio kako se HDZ već priprema na gubitak izbora ako je suditi po »off the record« brifinzima.

»Mislim da se to na kraju pretvorilo u nabacivanje blatom do kraja emisije. Krenulo je sadržajnije, ali je na kraju završilo u blatu. Primorac mora nadoknaditi veliki zaostatak. Nije imao previše opcija na stolu, morao je ići u veliki napad. S druge strane, imamo pripremanje terena od strane HDZ-a za gubitak u 'off the record' brifinzima gdje kažu da je njihov cilj 30 posto glasova. To bi značilo da se očekuje pobjeda Milanovića između 60 i 70 posto«, rekao je.

Najmanje o kvalitetama kandidata

Po mišljenju RTL-ovog izbornog analitičara **Krešimira Macana** »definitivno je bolji bio Milanović, jer je sigurno više zapalio svoje od Primorca«.

»Imali smo prilike vidjeti onog starog Milanovića koji lupa na sve strane, pokazuje svoje superiornije obrazovanje i puno je sigurniji od Primorca u javnom nastupu, plus smislio je nadimak za Primorca – japajakalo«, rekao je Macan.

»Najmanje se govorilo o kvalitetama kandidata za obnašanje dužnosti predsjednika. Milanović je svojim sigurno bio dobar i odgovarao je sigurnije i emotivnije jer je bolji govornik i ima puno više političkog iskustva. Pa je i bolje napadima pokušavao rušiti lik i djelo Dragana Primorca. Primorac je mogao biti bolji, konkretniji, previše se koristio

papirima i često govorio općenito. Njegovi napadi na Milanovića kao da nisu bili razrađeni do kraja, u par koraka, pa bi često Milanović izbjegao odgovor na prvu (poput pitanja zašto se nije uključio u Domovinski rat) odgovarajući ili komentirajući nešto od ranije, ali se Primorac ne bi nužno vratio na potencijalno sklisku temu za Milanovića«, dodao je Macan.

»Dojma sam da ovo sučeljavanje nije puno utjecalo na moguće stavove birača. I možda je dobro da je samo jedno na kraju, jer su ipak ispod razine sučeljavanja Milanović – **Grabar-Kitarović** 2019. godine«, rekao je Macan pa zaključio da je bilo naporno stalno slušati »laž«, »neistina« i slično.

Komunikacijski stručnjak i politički analitičar **Jerko Trogrlić** je za *tportal.hr* rekao kako je HDZ-ov kandidat uspio izvući svoj maksimum od ove večeri i za njega je šteta da će se održati tek jedno sučeljavanje, što je definitivno nedovoljno da se preokrenu trendovi.

»No, Primorac je u svojoj argumentaciji također prepun rupa, a posebno je neugodno slušati koliko je puta u kampanji – pa i večeras – zapravo govorio protiv različitih politika koje provodi Vlada **Andreja Plenkovića** i HDZ-a, dakle premijera i stranke koji su ga kandidirali i koji plaćaju njegovu kampanju. Primorac to kontinuirano radi, a na sučeljavanju se posebno istaknuo svojim zalaganjem za smanjenje stope PDV-a, što je već osam godina u nadležnosti Plenkovića i njegovih ministara financija i oni doslovno sutra mogu smanjiti taj porez, te obećanjem o deportaciji ilegalnih migranata«, naglašava Trogrlić.

Što se tiče obje ove teme, upozorava, Milanović je puno bliži stavovima i politikama koje provodi Plenkovićeva Vlada nego sam Plenkovićev kandidat Primorac.

»Pretpostavljam da je za dio građana bilo mučno gledati dvosatnu svađu, no ništa od ovoga nije neobično u finalima kampanje i posljednjim debatama koje su uvijek, recimo to tako, žustre. Na koncu se sve ionako manje svodi na razlike u predizbornim programima, a više na dojam i simpatičnost kandidata. U prvom krugu izbora Zoran Milanović u tome je uvjerljivo pobijedio, a i nakon večerašnje debate, u kojoj ponavljam, nije briljirao, može biti miran«, zaključio je Trogrlić.

Priredila: J. D.

Kako očuvati krajolik bogate prošlosti Bača?

Teško do svjetske baštine UNESCO-a

Kulturni krajolik Bača, smješten u srcu Panonske nizine, bio je nominiran za prestižnu UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Nominaciju je predala Republika Srbija 28. siječnja 2022. godine putem Ministarstva kulture i informiranja. Iako ovo područje obiluje bogatom poviješću, kulturnim naslijeđem i jedinstvenim prirodnim obilježjima, nominacija je 2024. godine odbijena. Ključni razlozi za ovu odluku ukazuju na izazove s kojima se suočava regija, ali i na potencijale koji još uvijek mogu biti iskorišteni. Svima nam poznata regija prostire se između rijeka Dunava i Mostonge, s površinom od preko 46.000 hektara. Ovo područje poznato je po plodnom tlu, raznovrsnim prirodnim staništima i arheološkim lokalitetima koji datiraju još iz neolita. Povijesne znamenitosti, poput srednjovjekovne Bačke tvrđave, franjevačkog samostana iz 12. stoljeća i pravoslavnog samostana Bođani, svjedoče o bogatoj povijesti isprepletenoj kulturnim i religijskim utjecajima. Unatoč ovim atributima, ICOMOS, stručno tijelo zaduženo za evaluaciju nominacija, zaključilo je kako kulturni krajolik Bača ne ispunjava uvjete za upis na UNESCO-ov popis. Ova odluka donesena je na temelju više kritičnih aspekata koji se odnose na univerzalnu vrijednost, autentičnost i integritet krajolika.

Ključni razlozi za odbijanje

Odluka stručnog tijela ICOMOS-a temeljila se na više ključnih nedostataka koji su jasno ukazali na potrebne korekcije prije ponovne nominacije. Prvi i možda najozbiljniji nedostatak bila je nemogućnost da se jasno dokaže univerzalna iznimna vrijednost ovog krajolika. Iako je nominacija naglasila važnost područja kao mjesta kontinuirane naseljenosti od neolita te bogatu povijesnu raznolikost, stručnjaci su smatrali da ovi elementi nisu dovoljno uvjerljivo povezani s materijalnim dokazima. Na primjer, iako postoji više od 350 arheoloških nalazišta, nominacija nije pokazala kako ti nalazi nadma-

šuju slična arheološka mjesta u regiji ili svijetu. Dodatno, povijesni značaj interakcije između različitih kultura – poput utjecaja Rimskog Carstva, Osmanskog Carstva i Habsburške Monarhije – nije bio adekvatno predstavljen kroz konkretne fizičke ostatke ili očuvane tradicije.

Drugi važan razlog odbijanja bila je znatna transformacija krajolika tijekom posljednja dva stoljeća. Hidrotehnički projekti, uključujući izgradnju kanala, nasipa i sustava za navodnjavanje dramatično su promijenili izvorni karakter prostora. Tradicionalni odnosi čovjeka i prirode, koji su nekada definirali krajolik, zamijenjeni su moder-

nim sustavima intenzivne poljoprivrede. Tradicionalni sa- laši, simboli autentičnog načina života, u velikoj su mjeri napušteni ili prilagođeni suvremenim potrebama, što je dodatno oslabilo povijesnu priču koju krajolik prenosi. Iako su ovi infrastrukturni projekti bili ključni za razvoj regije, smatrano je da su nepovratno izmijenili autentičnost područja.

Granice nominiranog područja također su izazvale kritike. Evaluatori su istaknuli da granice nisu bile dovoljno

jasno definirane, što je otežalo procjenu opsega i zaštite ključnih atributa krajolika. Nadalje, izostanak tampon zone, koja bi pružila dodatnu zaštitu od vanjskih utjecaja poput urbanizacije ili intenzivne poljoprivrede, ocijenjen je kao ozbiljan nedostatak. Tampon zona je posebno važna za očuvanje povezanosti kulturnog krajolika s njegovim prirodnim okruženjem, što je u ovom slučaju izostalo.

Upravljanje krajolikom pokazalo se kao još jedan izazov. Iako postoji Fondacija za upravljanje kulturnim krajolikom Bača, njezini kapaciteti nisu smatrani dovoljnima za učinkovito očuvanje i promociju područja. Nedostatak financijskih sredstava i stručnog osoblja ozbiljno je ograničio mogućnost provođenja konzervatorskih i razvojnih mjera. Uz to, slaba koordinacija između različitih institucija uključenih u očuvanje područja dodatno je komplicirala situaciju, što je evaluacija jasno naglasila kao problem.

Na kraju, nominacija je zakazala u komparativnoj analizi, ključnom dijelu svakog zahtjeva za UNESCO-ovu listu. Stručnjaci su istaknuli da nominacija nije uspjela uvjerljivo pokazati kako kulturni krajolik Bača nudi jedinstvene značajke koje nisu već zastupljene na drugim lokalitetima. S obzirom na to da dijeli mnoge karakteristike s drugim dijelovima Panonske nizine, teško je bilo izdvojiti ga kao izniman primjer.

Što dalje?

Unatoč odbijanju nominacije, kulturni krajolik Bača još uvijek ima priliku za unaprjeđenje i ponovnu kandidaturu. Prema preporukama stručnjaka iz ICOMOS-a, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se područje bolje pripremilo za budući pokušaj ulaska na UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Prvi korak je temeljita dokumentacija tradicijskih praksi koje su oblikovale ovaj krajolik tijekom povijesti. Poljoprivreda, stočarstvo i ribarstvo, kao i njihova povezanost s prirodnim obilježjima prostora, moraju biti precizno zabilježeni. Ove aktivnosti, koje su bile temelj života u ovom dijelu Panonske nizine, predstavljaju ključ za razumijevanje kulturnog naslijeđa regije. Povijesne građevine, poput srednjovjekovne tvrđave, franjevačkog samostana i pravoslavnog samostana Bođani, zahtijevaju obnovu kako bi povratile svoj izvorni sjaj i dodatno istaknule vrijednost područja. Jednako je važno revitalizirati napuštene salaše, koji su nekada bili simbol tradicionalnog načina života u Vojvodini. No, osim kulturnih i

povijesnih aspekata, od ključne je važnosti osigurati bolje upravljanje i resurse za očuvanje krajolika. Potrebna je jača institucionalna i financijska podrška kao i stručno osposobljeni kadrovi. Bolja koordinacija među različitim institucijama i organizacijama koje djeluju u regiji također bi mogla pridonijeti učinkovitijem očuvanju ovog kulturnog blaga. Jedan od problema koji su istaknuli evaluatori iz ICOMOS-a odnosi se na granice nominiranog područja. Njihovo preciznije definiranje, kao i uspostava tampon

zone, ključni su za dodatnu zaštitu od vanjskih utjecaja poput urbanizacije ili intenzivne poljoprivrede. Konačno, kako bi se povećale šanse za uspješnu nominaciju, potrebno je provesti detaljniju usporednu analizu s drugim lokalitetima na UNESCO-ovoj listi. Fokus bi trebao biti na isticanju jedinstvenih značajki ovog krajolika, poput specifičnih prilagodbi prirodnom okruženju i bogatstva kulturnih tradicija koje ga čine posebnim. Kroz strateška ulaganja, bolje upravljanje i očuvanje tradicije, ovo područje može se vratiti u utrku za jedno od najprestižnijih priznanja na svijetu.

Iako kulturni krajolik Bača nije uvršten na UNESCO-ovu listu svjetske baštine, ova odluka ne umanjuje njegov značaj. Ovo područje ostaje svjedokom tisućljetne interakcije čovjeka i prirode te predstavlja neiscrpan izvor kulturne i povijesne vrijednosti. Kroz strateške intervencije ovo područje može ponovno aplicirati za UNESCO-ov status i dobiti priznanje koje zaslužuje.

I. U.

»Godine novog preporoda«: 125 godina od rođenja Mare Švel-Gamiršek (1900. – 1975.)

Književnica »šokačke problematike«

Kritičari se slažu da se vrijednost njezina stvaralaštva ogleda u dokumentarnosti njezina pripovjednog stila, kao i korištenju autentičnog materijala iz stvarnoga života

Počela je pisati još kao gimnazijalka. Potom je napravila kraći prekid, te je nastavila s pisanjem 1923. godine, nakon smrti malog sina, kada u vodećim listovima i na smotrama objavljuje poeziju i prozu. Svoja je djela objavljivala u listovima *Naša žena*, *Hrvatica*, *Hrvatsko kolo*, *Hrvatska žena*, *Hrvatski ženski list*, *Hrvatska revija*, *Kolo*, *Jutarnji list*, *Almanah srijemskih pisaca*, *Almanah društva hrvatskih književnica*, *Vjesnik u srijedu*, *Žena u borbi*, *Seljačka sloga*, *Gore srca*, *Danica*, *Plavi vjesnik*, *Savremeno vatrogastvo*, *Marulić*, *Revija*, *Županjski zbornik* i drugdje.

Iako rodom Mitrovčanka, Mara Švel-Gamiršek je od najranijeg djetinjstva vezana uz Slavoniju, napose uz Vrbanju u koju je dolazila u posjet baki čiji je prijatelj bio **Josip Kozarac**, a od koje je još kao dijete slušala priče o tragičnim šokačkim sudbinama. »Šokačku problematiku« počinje otkrivati od 1930. godine, te je unosi u svoje novele i romane. Najznačajnija djela objavila je za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske pa se to, među ostalim, može smatrati razlogom što su njezini tekstovi prešućivani i tako uglavnom zaboravljeni. Toj tvrdnji ide u prilog i činjenica da joj je bio zabranjen književni rad u razdoblju od 1945. do 1950. godine, kada se iz Zagreba vratila u Vrbanju gdje je jedno vrijeme radila honorarno kao nastavnica u Školi učenika u privredi, da bi se potom ponovno preselila u Zagreb.

Vezanost za Slavoniju

Književni opus Mare Švel-Gamiršek, tematski napose vezan uz Slavoniju, Srijem i Vrbanju, uz zemlju i slavonske šume, sastoji se od šest za života objavljenih knjiga proze, dok su joj pjesme ostale razasute u ženskim listovima. U uglednoj ediciji Matice hrvatske *Pet stoljeća hrvatske književnosti* ova je spisateljica zastupljena s izabranom prozom, i to iz njezinih triju knjiga, a to su: novelističke zbirke *Šuma i Šokci* (Zagreb, 1940.) i *Portreti nepoznatih žena* (Zagreb, 1942.) te kratki lokalpatriotski

Prozaistica, pjesnikinja i prevoditeljica **Mara (Marija) Švel-Gamiršek**, poznata i kao **Mara Schwell**, rođena je 3. siječnja 1900. godine u Srijemskoj Mitrovici. Podrijetlom je iz bogate obitelji veleposjednika, veletrgovaca, industrijalaca, kulturnih i političkih djelatnika iz Mitrovice, koja je posjedovala veleposjed, pilanu, pivovaru, ciglanu i trgovinu. Otac joj je **Jakov Jakša Gamiršek**, industrijalac i vlasnik pilane, a majka **Kata**, rođ. **Gašparac**. Njezina je obitelj nerijetko ugošćivala poznate intelektualce poput **Antuna Gustava Matoša**, **Augusta Harambašića**, **Ise Velikanovića** i drugih pa je tako već od malena dolazila u doticaj s književnicima čija će djela, a i nazoni, kasnije utjecati na njezin književni rad.

Književni rad

Po završetku osnovne škole u rodnome mjestu polazila je i 1918. godine završila gimnaziju na Sušaku, a potom je u Zagrebu upisala četiri semestra studija medicine kojega prekida te se posvećuje književnom radu. Udala se u Vrbanju za **Franju Švela**, s kojim je imala dva sina.

roman *Ovim šorom, Jagodo* (Osijek, 1975.). Posmrtno, obje njezine prve novelističke zbirke još su jednom objavljene, i to u pretisku, u Vinkovcima (*Šuma i Šokci* 1990., a *Portreti nepoznatih žena* 1994. godine). Osim navedenih djela, treba još izdvojiti politički roman *Hrast* (Zagreb, 1942.), te dvije knjige za mlađe čitatelje *Priča za Sveu i Karen* (Zagreb, 1967.) i *Legende* (Zagreb, 1969.).

Mara Švel-Gamiršek je bila i prevoditeljica. Prevela je s njemačkog jezika dva romana, a to su *Ronioci za biserima* **Götza Rudolfa Richtera** i *Grof Luna* **Alexandra Lernet** **Holenia**. Neki njezini radovi su također prevedeni na strane jezike, i to na njemački, mađarski i bugarski.

Recepcija kod kritike

Nezapažena pjesnikinja, ali priznata pripovjedačica, romansijerka i memoarska kroničarka Mara Švel-Gamiršek svojim je književnim ostvarenjima, kako onima koji su poznati i priznati u području hrvatske književne povijesti i književne kritike poput zbirke novela *Šume i Šokci* i kratkog lokalpatriotskog romana *Ovim šorom, Jagodo*, tako i onim manje poznatima poput knjige *Legende* i njezinih pjesama razasutim po novinama i časopisima, zadužila sve vojvođanske Hrvate, a napose Šokce.

Proučavajući njezin književni opus, bez obzira na razdoblje u kojem je nastajao i bez obzira na to koliko javnost bila upoznata s nekim njegovim dijelom, dolazi se do zaključka da je ono po čemu se odlikuje i ono što ga u neku ruku čini jedinstvenim i posebnim je činjenica da se kroz svako Marino djelo provlače ove značajke ili bolje reći zadane tematske cjeline:

Šokci i Šokadija, koji podrazumijevaju opisivanje i bilježenje narodnih običaja, narodnih nošnji i narodnoga govora; Kršćanska tradicija, koja je kroz njihov religiozni karakter prisutna u svim književnim vrstama kojima se bavila Mara Švel-Gamiršek, kao i stalna prisutnost vjere,

vjerskih motiva i vjerovanja kao nužnih uvjeta za postizanje životnog uspjeha; Naglasak na potpunosti isprepletenosti čovjeka i prirode; Prisustvo žene u šokačkom gazdinstvu, gizzdave, lijepe, strasne, uz koju često veže i motiv nevjere i preljuba; Iz naroda u narod; te Didaktičnost završetka djela.

Nadalje, tematizacija Slavonije, slavonske šume i Šokaca imala je dvojak učinak na uspjeh Mare Švel-Gamiršek kao književnice. Kada je riječ o književnoj kritici i ocjeni temeljem kojih se njezino književno stvaralaštvo smješta u okvire hrvatske nacionalne književnosti, valja naglasiti kako je ona dosta skromna mahom jer se svodi na općeniti sud o njoj kao književ-

nici koja je svoj život i djelo vezala uz Šokce i »šokačku problematiku«, čime se također vezuje uz književnu tradiciju slavonske književnosti predvođenu Josipom Kozarcem, **Živkom Bertićem**, Isom Velikanovićem, **Jozom Ivakićem** i drugima. S druge strane, uz kritičare koji pretjerano ne priznaju njezin rad, postoje i oni koji tvrde kako poslije Ivana Kozarca nitko nije toliko umjetnički uronio u dušu slavonske šokačke žene, kao što je to u novelama uspjela Mara Švel-Gamiršek (**Vladimir Kovačić**). Štoviše, spomenuti ju je kritičar nazvao i »šokačkom Selmom Lagerlöf«, usporedivši je s popularnom švedskom

neoromantičarskom pripovjedačicom. Bilo kako bilo, kritičari se slažu da se vrijednost njezina stvaralaštva ogleda u dokumentarnosti njezina pripovjednog stila, odnosno lirsko-autobiografskom značaju njezine proze, kao i korištenju autentičnog materijala iz stvarnoga života te autoričina emocionalnog angažmana i uživanja u likove i teme svojih novela, napose ženskih, te kada tematizira propadanje slavonskih seljačkih zadruga. Stoga se s punim pravom može reći da je zasluga ove Mitrovčanke nesumnjiva i velika, pogotovo kada je riječ o bilježenju crtica iz života Šokaca kao i trajnom očuvanju šokačke tradicije kroz povijest.

Umrula je 7. prosinca 1975. godine u Zagrebu, a sahranjena je u Vrbanji.

Ivana Andrić Penava

Prof. dr. sc. Božo Skoko, redoviti profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Identitet je temelj brenda

Više Hrvata i njihovih potomaka živi izvan hrvatskih granica nego u Hrvatskoj. Ako oni budu informirani, osviješteni i ponosni na hrvatske adute i prednosti, ne možete zamisliti bolje promotore * Godina koju smo započeli je za Hrvate jubilarna jer obilježavamo 1100. obljetnicu uspostave hrvatskog kraljevstva, odnosno krunidbe prvog hrvatskog kralja Tomislava

Intervju vodila: Jasminka Dulić

Prof. dr. sc. **Božo Skoko** redoviti je profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, gdje vodi kolegije iz odnosa s javnošću, upravljanja brendovima te javne diplomacije i strateškog komuniciranja država. Utemeljitelj je poslijediplomskog specijalističkog sveučilišnog studija odnosa s javnošću, gostujući je profesor na doktorskim studijima Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišta u Osijeku i Sveučilišta u Mostaru. Na Veleučilištu *Edward Bernays* predaje javnu diplomaciju i odnose s javnošću država te kolegij Hrvatska kao brend. Područja njegovih znanstvenih istraživanja vezana su uz odnose s javnošću, komuniciranje, medije, upravljanje nacionalnim identitetom i imidžom, brendiranje destinacija te međunarodne odnose i javnu diplomaciju. Među prvim se u Hrvatskoj počeo znanstveno baviti fenomenom brendiranja država,

odnosno upravljanjem hrvatskim identitetom i imidžom. Tema ovogodišnjeg Forum hrvatskih manjina u organizaciji Hrvatske matice iseljenika bila je »Uloga i značaj hrvatskih manjina u promociji Hrvatske«, te smo s profesorom Skoko razgovarali na tu temu.

► **Po Vašem mišljenju što hrvatska manjina može uraditi za promociju Hrvatske općenito i što može uraditi u Srbiji gdje je položaj hrvatske manjine značajno drugačiji, može se reći i teži, u odnosu na hrvatsku manjinu koja živi u drugim državama?**

Nema dvojbe da pripadnici jednog naroda koji žive izvan granica matične države predstavljaju važan izvor percepcije o toj državi. Hrvatski iseljenici, ali i autohtone hrvatske manjine u susjednim zemljama, važan su element kreiranja imidža Hrvatske. Inače, o tom fenomenu i ulozi iseljenika napisano je jako puno znanstvenih

radova. Najčešće su pripadnici dijaspora označeni kao »veleposlanici« matične države u zemlji u kojoj žive, te djeluju kao sredstvo javne diplomacije matične države. Primjerice, kad govorimo o Hrvatima u prekooceanskim, pa čak i nekim europskim zemljama, prva informacija, odnosno dojam o Hrvatskoj i Hrvatima značajnom broju građana u tamošnjim državama stigao je upravo od hrvatskih iseljenika. Tako se upravo oni pojavljuju u različitim istraživanjima kao značajan izvor informacija o Hrvatskoj, kod ispitanika u SAD-u, Australiji, Čileu, Argentini, Kanadi, Njemačkoj, Švicarskoj... Iseljenici su svojevrsni glasnogovornici svoje domovine jer ih se percipira kao predstavnike, »modele« i »uzorke« svoga naroda, neovisno o njihovoj volji. Uz to, možemo zaključiti kako između imidža iseljenika i njihove zemlje podrijetla vlada svojevrsna međuovisnost i kako cijeli proces možemo sagledati isključivo kao dvosmjernan. Naime, ukoliko neka zajednica u zemlji primateljici uživa ugled, njihovi susjedi, kolege, prijatelji, poznanici ili pak samo promatrači će automatski pozitivnije doživljavati njihovu domovinu. S druge strane, jačanje imidža njihove domovine nedvojbeno će se odraziti i na njihov ugled, a time i položaj u određenoj zajednici, odnosno državi. Jasno, pretpostavka vrijedi i u obrnutom smislu, ali do određene razine. Iseljenici predstavljaju živi izvor iskustva o određenom narodu, te svojim ponašanjem i djelovanjem potkrjepljuju ili ruše postojeće stereotipe. Kad je u pitanju hrvatska manjina koja živi u Srbiji, situacija je sigurno ponešto drukčija jer su naši sunarodnjaci u Vojvodini protekla tri desetljeća bili žrtva teških odnosa dviju država, ali i predmet retoričkog izživljavanja dijela srbijanskih političara pa i sustavnog zatiranja njihova identiteta... Mnogi od njih bili su etiketirani i često im je bilo teško javno se deklarirati Hrvatima jer su doživljavani kao građani drugoga reda. Međutim, u dijelu tamošnje javnosti prema njima se ipak osjeća poštovanje, pa čak i lagana ljubomora jer baštine iznimnu kulturu i tradiciju, vjerni su svojim korijenima, mnogi od njih imaju hrvatsko državljanstvo, odnosno državljanstvo Europske unije, a iza njih stoji Hrvatska... Broj tamošnjih Hrvata je nažalost sveden na ostatke ostataka, ali je ova zajednica snažna i ponosna. Prema njima osjećam iznimno poštovanje i zahvalnost...

► **U svome predavanju na temu »Novi brend Hrvatske – suvremeni hrvatski identitet i mogućnosti njegove promocije« osvrnuli ste se na ključne elemente suvremenog brenda Hrvatske te kako manjinske zajednice mogu pridonijeti njegovom razvoju i promociji. Što su Vaši ključni zaključci?**

Hrvatska je raspadom Jugoslavije i borbom za svoju neovisnost i slobodu započela proces redefiniranja svoga suvremenog identiteta. Možemo reći da je on simbolički dovršen ulaskom Hrvatske u Europsku uniju. Bilo je tu i lutanja, vlastitih preispitivanja, uspoređivanja s drugim europskim nacijama... Ali to je normalan proces. Svaki narod ima neka ključna povijesna razdoblja kad redefinira svoj identitet. Paralelno s time stvarao se imidž Hrvatske u svijetu. A on je prolazio mijene – od nepoznate novonastale države početkom devedesetih do

popularne europske turističke destinacije, sportske velesile i nove članice Europske unije... Bilo je pokušaja i sustavnog upravljanja vlastitim identitetom i imidžom, a puno toga se događalo i slučajno pa i stihijski... No, svaka država pokušava od sebe stvoriti brend, kako bi olakšali posao svojim gospodarstvenicima, izvoznicima, privukli turiste, investicije i školovane useljenike... Tako i Hrvatska posljednjih godina sustavno radi na izgradnji vlastitog brenda, koji neće biti samo turistički i sportski, već i politički, gospodarski, kulturni... Nastoji ojačati svoj položaj na globalnom tržištu i međunarodnim odnosima. A kako biste stvorili snažan brend, morate znati tko ste i što ste, kamo idete, koji su vaši ključni aduti i prednosti, što imate a drugi nemaju i sl. Dakle, morate imati snažan nacionalni identitet, čiji će elementi biti privlačni drugima. Identitet je temelj brenda. No, u današnje vrijeme jako je važno iz bogatstva identiteta izvući ono što je najatraktivnije i što nas na najbolji mogući način predstavlja, a istodobno razlikuje od drugih te predstaviti svijetu. To je proces brendiranja koji zahtijeva marketinška umijeća i strateška komuniciranja. A kad je u pitanju komuniciranje vlastitog brenda, jedan od ključnih aduta je i hrvatska dijaspora, odnosno autohtone hrvatske zajednice u susjednim zemljama. Više Hrvata i njihovih potomaka živi izvan hrvatskih granica nego u Hrvatskoj. Ako oni budu informirani, osviješteni i ponosni na hrvatske adute i prednosti, ne možete zamisliti bolje promotore. Zato je ključni naglasak na osvješćivanju vlastitih prednosti i posebnosti i jačanja nacionalnog ponosa. Tim više što često nismo niti svjesni bogatstva koje baštinimo. Tek kad nas drugi hvale postanemo svjesniji koliki su naši dosezi i doprinosi u globalnim okvirima...

► **Po kojim vrednotama je Hrvatska prepoznata kroz povijest?**

Vrednote ljudi, njihov svjetonazor, odnosno mentalitet, ali i neke njihove fizičke predispozicije uvjetovane su poviješću njihove zajednice, podnebljem njihova podrijetla i načinom života. Oni pak zajedno oblikuju posebnost i jedinstvenost tih ljudi pa i naroda, što je također značajan temelj nacionalnog identiteta. **Edurad Kale** u svojoj knjizi *Hrvatski kulturni i politički identitet* vrednote definira kao nešto što daje čovjeku smisao življenja i što je temelj oblikovanja života i stvaralaštva u svakoj zajednici. Na temelju vrednota pojedine zajednice neposredno se oblikuje kultura – institucije, statusi, pravila življenja, umjetnička oblikovanja pa i oblikovanja materijalnih uradaka. Vrednotama su okrenuti ljudi u svome življenju, djelovanju i ponašanju. Zato svaku kulturnu zajednicu kao posebnu, uz svjetonazor, bitno određuju njezine vrednote. Svaka zajednica ima više vrednota, ali isto tako svaka kulturna zajednica izdvaja neke vrednote kao temeljne. Kale nadalje navodi vrednote koje su nastale kroz povijest te i danas snažno obilježavaju život Hrvata: domoljublje (samo zahvaljujući toj činjenici hrvatski se narod uspio održati u okrutnoj povijesti), žrtvovanje (iako je Kristov misterij i kult križa bitno obilježje kršćanstva, vrednota žrtvovanja – za drugoga i domovinu, kult žrtve i simbol križa nisu toliko naglašeni i gotovo sveprisutni ni u jednog

naroda kao u Hrvata), ljubav prema majci (zbog ratova i smrti kojima su Hrvati bili izloženi, ponajprije muškarci, želja za opstankom okrenula se ženi – majci, pa je ljubav prema majci uzdignuta u jednu od temeljnih vrednota u Hrvata; istodobno ova se vrednota u Hrvata vezala uz kršćanski kult Majke Božje), ispomoć (skrb o pripadnicima zajednice pretpostavlja se kao temeljni čudoredni poziv pripadnika, briga za opstanak i boljitak zajednice; ta vrednota obvezuje i očituje se na svim stupnjevima i u svim oblicima zajednice – od obitelji i rođaka do narodne ili vjerske zajednice), pravednost (pravednost kao vrednota kod Hrvata uočljiva je još u ranom donošenju brojnih zakonika i statuta, u mnogim književnim djelima, u pravaškoj ideologiji...). Kale naglašava kako su neke od spomenutih vrednota svojstvene i drugim narodima, međutim Hrvati su ih usvojili kao svoje i ugradili u svoju svakodnevnicu i stil življenja, čime su oblikovali svoju posebnost.

► **Kakav je danas ugled Hrvatske u svijetu, a kakav među susjedima?**

Hrvatska je prepoznatljiva kao značajan europski turistički brend. U dobrom dijelu Europe i svijeta prepoznaju nas po čistom moru, prekrasnim plažama, razvedenoj obali i prekrasnim otocima. Daleko manje nas percipiraju kao zemlju bogate kulturne baštine, a kad nam dođu u posjet ostaju bez daha kad vode iznimne spomenike kulture... Uz to, uglavnom znaju da smo proživjeli rat za slobodu, a prije toga bili dio socijalističkog bloka. U javnostima koje prate sport, posebice nogomet, znaju da imamo iznimno talentirane sportaše i pregršt europskih i svjetskih trofeja i medalja. Njemački visokotiražni

list *Bild* nas je 2018. proglasio najsportskijom nacijom na svijetu... Međutim, dobar dio stanovnika Europske unije, budimo realni, ne znaju odgovoriti na pitanja što još Hrvatska ima osim prirodnih ljepota? Proizvodimo li nešto? O čemu pišu naši književnici? Kakav je naš način života? Po čemu smo drugačiji od ostalih država u ovom dijelu Europe? Isto tako mnogi, čak i među vrhunskim intelektualcima, nasjedaju na dezinformacije vezane uz Domovinski rat, nemaju pojma ni o uzrocima, ni o posljedicama ratova na prostoru bivše Jugoslavije, a kamoli o ulozi ondašnje i današnje beogradske vrhuške u svemu tome. Kako onda očekivati da znaju što je blaženi **Stepinac** učinio u spašavanju Židova i Srba tijekom Drugog svjetskog rata i kako se suprotstavljao **Paveliću** i njegovoj zločinačkoj politici. O poznavanju našeg **Marka Marulića**, koji je bio jedan od najpopularnijih europskih pisaca, **Rudera Boškovića**, kojeg dobro upućeni nazivaju pretečom **Einsteina** ili hrvatskih humanista, koji su izgrađivali Europu još je prerano govoriti, jer smo premalo učinili na njihovoj globalnoj popularizaciji. Oni koji su nas imali priliku upoznati često su se zaljubljuivali u Hrvatsku i postajali njezini istinski promotori. Ostalima nismo uspjeli ispričati dovoljno atraktivnu priču. Jednostavno, izuzev turizma gdje imamo sjajnu promociju, premalo smo radili na vlastitoj promociji u svijetu. Biti turistička destinacija nije dovoljno i ne izaziva potrebno divljenje i poštovanje. Za to trebamo istodobno postati i gospodarski, politički, kulturni, znanstveni, umjetnički i gastronomski brend. A što je najbolje, imamo jače adute od dobrog dijela europskih susjeda, ali ih dovoljno ne koristimo. Čak i kod susjeda Hrvatska je percipirana kao atraktivna turistička

destinacija, a u Srbiji – prema istraživanju koje sam svojedobno proveo – Hrvatska je percipirana i kao izrazito kulturna zemlja. Godina koju smo započeli je za Hrvate jubilara jer obilježavamo 1100. obljetnicu uspostave hrvatskog kraljevstva, odnosno krunidbe prvog hrvatskog kralja **Tomislava**. I to je prilika da dodatno zainteresiramo svijet, ali i susjede za svoju bogatu povijest...

► **Kako Vama izgleda, gledajući iz Hrvatske, što se Hrvati često u Srbiji nazivaju ustašama, pa i ne samo Hrvati, već i oporba, i razni ljudi koje se želi napasti? Ima li to ikakvog smisla?**

Žalosno je da toliko godina nakon rata od pojedinih srbijanskih političara čujemo huškanje protiv Hrvata i što aktualna vlast u Srbiji nema snage pogledati istini u oči i suočiti se s prošlošću. Doduše, to mi je razumljivo jer je dio njih osobno sudjelovao u agresiji, a drugi su nastavili politiku koju je započeo **Slobodan Milošević**. Bježanje od istine i činjenica samo ih više utapa u lažima, a sijanje mržnje podjednako šteti i njima, kao i hrvatskoj zajednici. Za dio njih sve je počelo *Olujom*, odnosno tobožnjim protjerivanjem Srba. Dakle, da pojasnimo činjenice, odnosno odgovorimo na pitanje je li to bilo etničko čišćenje ili organizirani odlazak (potaknut iz Knina i Beograda), nakon što su tzv. krajinske vlasti četiri duge godine provodile etničko čišćenje na okupiranim područjima Hrvatske, terorizirale i zlostavljale Hrvate, odbile autonomiju prema planu Z4 i bilo kakav oblik života u sklopu Hrvatske!? Evo što kažu činjenice nasuprot mitomaniji. Dana 4. kolovoza 1995. »Vrhovni savjet odbrane Republike Srpske Krajine«, donio je, »odluku da se zbog preventivnih i bezbjednosnih razloga organizuje evakuacija civilnog stanovništva sjeverne Dalmacije i južnog dijela Like«. U tom dokumentu piše sljedeće: »U organizaciji evakuacije i pratnji stanovništva, aktivno će učestvovati pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih nacija, uz Civilnu zaštitu RSK. Na ovaj potez Vrhovni savjet odbrane se odlučio kako bi se zaštitilo civilno stanovništvo od eventualnih daljnjih napada hrvatske artiljerije i kako bi srpski borci, koji drže linije odbrane, bili rasterećeni brige za svoje porodice (...) Vrhovni savjet odbrane apeluje da građani Krajine, na području sa koga se organizuje evakuacija stanovništva, ne preduzimaju samoinicijativne akcije i da ne nasjedaju na hrvatsku propagandu«. A ta »hrvatska propaganda« je bila poziv predsjednika **Tuđmana** da svi koji se nisu ogriježili o ratne zločine ostanu u svojim domovima i uživaju sva prava i obveze građana Hrvatske... Valja podsjetiti kako je na području oslobođenom operacijom *Oluja* ostalo oko 10 tisuća od ukupno 168 tisuća etničkih Srba koji su na tom području živjeli prije početka rata 1991. godine. Nakon rata registriran je povratak njih 133.000, koji u Hrvatskoj ostvaruju sva prava kao i drugi građani Hrvatske. Prema Haškom sudu ukupno su poginule 44 civilne žrtve. Svaki ljudski život je važan i suosjećam zbog toga. Ali HHO je svojedobno baratao sa 677 poginulih i nestalih, ali taj broj nije potkrijepljen pa je odbačen u Haagu kao nevjerodostojan. Također je važno napomenuti kako je za kaznena djela za vrijeme *Oluje* i nakon nje – ubojstva, pljačke i palež – osuđeno čak

2.380 osoba. A zahvaljujući operaciji *Oluja* omogućen je povratak za oko 300.000 Hrvata i drugih nesrba koje su vlasti samoproglase »RSK« 1991. i 1992. godine protjerale s okupiranih područja. Samo na ovom primjeru vidimo koliko se manipulira, kleveće i laže... Svaka ljudska sudbina i žrtva iziskuju poštovanje i suosjećanje, ali jedino će nas istina osloboditi, a laži i brkanje uzroka i posljedica voditi u nove mržnje i stradanja... Tužno je što Hrvatska i Hrvati pojedinim političarima služe kao dežurni krivci za vlastite neuspjehe, a često i za odvlačenje pozornosti od problema u svojoj zemlji. No, na tu kartu neće moći dugo igrati. Tim više što sve veći dio građana Srbije razumije te spinove i ima sve pozitivnije mišljenje o Hrvatskoj i Hrvatima, koliko god pojedini mediji trovali odnose između dvije države.

► **Premijerka Srbije Ana Brnabić rekla je kako je strateški interes Hrvatske da Aleksandar Vučić ne bude na čelu Srbije, i da je to apsolutni konsenzus predsjedničkih kandidata uoči predstojećih izbora u Hrvatskoj. Jeste li i Vi takvu ideju prepoznali u nastupima svih predsjedničkih kandidata?**

Iskreno, malo briga Hrvatsku tko je na čelu Srbije. To je stvar građana Srbije. Dapače, vladavina **Vučića** ide joj u prilog jer takvim načinom vladavine Srbija, vidimo, jako zaostaje za euroatlantskim integracijama i Hrvatskoj ne predstavlja više nikakva rivala. Jasno da su se predsjednički kandidati tijekom kampanje očitovali oko odnosa sa Srbijom jer su stajalište željeli čuti i birači. Ključni kandidati su isticali kako je hrvatski interes da Srbija provede nužne reforme na putu pristupanja prema EU. I Hrvatska ih je morala proći na još teži način i ne vidim razloga zašto bi se bilo kome gledalo kroz prste ako želi uživati benefite članstva u EU – od zaštite manjina, razine demokracije do slobode medija. Srbija zaostaje po tim i drugim parametrima i ne vidimo političke volje za napretkom. Kad riješi domaću zadaću, sigurno će imati podršku Hrvatske, jer je svima u interesu da Hrvati ne budu čuvari šengenske granice. Među spornim pitanjima su isticali i arhivski materijali vezani za poginule i nestale u Domovinskom ratu, pitanje granica i druge sporne točke. Koliko sam vidio, Vučićem se nisu posebno bavili, a ni s **Brnabić**.

► **Kako komentirate rezultate predsjedničkih izbora?**

Uvijek je u prednosti onaj kandidat koji brani svoj mandat, odnosno ide na drugi nego izazivači. Posebno kad je druga opcija na vlasti, kao što je sada slučaj. HDZ ima snažnu izvršnu vlast i **Zorana Milanovića** se doživljava kao ključnog oponenta pa čak i neformalnog vođu oporbe. Mnogi su glasali za njega, ne zbog njegova stila, koji mnoge iritira, već i zbog ravnoteže moći. Podsjetimo, **Kolinda Grabar-Kitarović** je postala predsjednica pobijedivši SDP-ovca **Ivu Josipovića** na kraju njegova drugog mandata, jer je na vlasti bio SDP i hrvatski građani su željeli promjene. Zbog sličnih razloga je Grabar-Kitarović izgubila drugi mandat, jer je u međuvremenu na vlast došao HDZ.

Viktor Koska, politolog

Nije život završio one večeri kada su nas otjerali

»Jako me zanimalo zašto se mojoj obitelji dogodilo to što se dogodilo. To me je i akademski i profesionalno odredilo toliko da se tim pitanjima bavim do današnjeg dana. Ono što je tužno da su i nakon 30 i više godina ta pitanja i dalje aktualna«

Mogao je Viktor Koska ostati živjeti u Srijemskoj Kamenici ili Novom Sadu, mogao je ispuniti očevu želju i završiti građevinski fakultet, mogao je još puno toga da njegova obitelj nije nakon višegodišnjih prijetnji, pritisaka, pa i fizičkog napada morala 1993. godine napustiti Srijemsku Kamenicu. Tada trinaestogodišnji Viktor s obitelji se preselio u Zagreb. Pored svega, naglašava da ne voli sebe nazivati žrtvom rata, ali ono što je proživjela njegova obitelj odredilo je njegov kasniji angažman na pitanju zaštite prava i integracije nacionalnih manjina.

Od prijetnji do fizičkog napada

Obitelj Koska trpjela je višegodišnje uznemiravanje i prijetnje susjeda. Ustaško »U« na kući, prijeteći pozivi, prijeteća pisma, mrtve životinje u dvorištu bila je od početka 90-ih svakodnevnica ove hrvatske obitelji. Prvo prijeteće pismo dobili su još 1989. godine, nakon »antibirokratske revolucije« u Vojvodini, kada im je poslano pismo s mrljama od krvi i slikama zaklane djece. No, jedan događaj iz 1992. godine posebno je bio traumatičan.

»Bilo je to u kolovozu 1992. godine. Zazvonio je telefon, tata se javio, da bi s druge strane čuo pitanje je li to klaonica. Odgovorio je da su pogriješili broj, naivno misleći da možda stvarno traže klaonicu. Odgovor je bio da oni nisu pogriješili broj, i ako nije klaonica doći će oni za tri dana, pa će biti«, faktografski, poslije više od 30 godina, Viktor slaže detalje.

I zaista, poslije tri dana došli su susjedi, okružili njihovu kuću u Gajevoj ulici, kako vjeruje Viktor, s namjerom da ubiju njegovu četveročlanu obitelj. Sretna okolnost bila je

što je sestra bila kod bake u Novom Sadu, a roditelji i on u kući susjeda.

»Pri povratku kući vidjeli smo njih četvericu oko naše kuće i čuli povike 'ustaše sad ćete dobiti svoje'. Tata je poslao majku i mene da trčimo nazad kod susjeda, a on će ih pokušati zadržati koliko može. Sjećam se kako su tatu srušili i udarali. Mi smo vikali 'upomoć milicija', a oni su odgovorili kako je to srpska milicija i ako će nekome pomoći, 'pomoći će nama, a ne vama'. Do kuće susjeda bilo je oko 300 metara, a meni se to činila kao vječnost. Polako su se palila svjetla u kućama, ali iz hrvatskih kuća nismo mogli očekivati pomoć jer su i sami bili uplašeni. U kuću su nas primili susjedi kod kojih smo bili te večeri,

Srbi. Mama i ja smo ušli u kuću i kada je tata vidio da smo na sigurnom, nekako se oslobodio napadača i krenuo trčati ka kući susjeda. Napadači su provalili kroz kapiju njihove kuće. Izašao je vlasnik kuće s lovačkom puškom i kazao da smo pod njegovom zaštitom, da nema metaka za sve, ali da će prva dvojica koja budu krenula dobiti metak«, priča Viktor.

Kaže kako su napadači vjerojatno očekivali da će se dogoditi kao i u drugim mjestima u Srijemu da će lokalni Srbi ostati po strani ili pomoći njima.

»To što su na našu stranu stali naši susjedi Srbi mene je odredilo kasnije u životu«, kaže Viktor.

Sjeća se da je policija koja je došla te večeri s napadačima otišla na pivo, a od tužbe koju su podnijeli Općinskom sudu u Novom Sadu dobili su rješenje da je riječ o svađi susjeda i da nema elemenata za napad na nacionalnoj osnovi. To rješenje Općinskog suda i sva prijeteća pisma obitelj Koska čuva i danas. Da bi spriječili dalje napade, primili su kao podstanare jedno vojno lice, a otac je otišao u Zagreb, gdje je i završio studij građevine, kako bi pokušao naći posao i pripremio teren za preseljenje obitelji.

»Ja sam se nadao da nikada nećemo otići. Bio sam dijete i možda nisam oko sebe primjećivao znake koji su jasno pokazivali da nam u Srijemskoj Kamenici više nema života. U leksikonima koji su tada bili popularni među učenicima na pitanje što mislite o Viktoru Koski, pola učenika u razredu napisalo je 'ustaša', 'tuđmanovac', 'treba da ga se ubije'«, kaže Viktor i naglašava da sebe ne voli vidjeti kao žrtvu rata.

»Za mene su tih godina bile važne dvije stvari. Prvo da su nam te kobne večeri pomogli lokalni Srbi i da Srba nije bilo, mi bismo bili mrtvi. Druga stvar je da tih 90-ih u Hrvatskoj okolnosti za pripadnike srpske manjine nisu bile znatno bolje. Kada smo se preselili u Hrvatsku, vjerovali smo da se tako nešto Srbima u Hrvatskoj, naročito u mjestima gdje nema ratnih djelovanja, ne događa. Ali kada smo dali u novine oglas da mijenjamo kuću, nama se na oglas javilo stotine obitelji. Onda dođemo na adresu kuće koja je ponuđena za zamjenu, a na vratima se pojavi uniformirana osoba i kaže 'ova kuća je zauzeta, tražite drugu'. Ili kada sjedite u kući obitelji kao što je naša i vidite da se toj obitelji događa slična situacija, tada razvijete osjećaj solidarnosti da se ovako nešto ne smije nikome događati. U ružnim vremenima dobrim ljudima događaju se jako gadne stvari. I moramo raditi na tome da tim dobrim ljudima pokažemo da ima ljudi koji će stati uz njih i u tim vremenima. Nije nama bila dovoljna jedna srpska obitelj da ostanemo u Kamenici, bilo je potrebno društvo koje podržava takvu obitelj, a toga tada u Srbiji nije bilo. Ne samo društva već i države. Meni je važno da iz takvog iskustva ne izađe neka patologija etničkog, isključivog nacionalizma, već da se na toj priči svjedoči da se može biti nešto drugo. U obitelji koja nam je pomogala ja vidim ideal što bi ljudi trebali biti u takvim okolnostima«, kaže Koska.

Obiteljska trauma odrednica daljnjeg rada

Iako je očeva želja bila da završi građevinski fakultet, Viktor je shvatio da to nisu njegovi afiniteti i nakon prvog semestra napustio je studije i naredne godine upisao Fakultet političkih znanosti.

»Jako me zanimalo zašto se mojoj obitelji dogodilo to što se dogodilo. S druge strane, vidio sam koliko je bilo teško, naročito mojoj majci, naći svoje mjesto u Zagrebu. Mama nikada nije dobila posao u Hrvatskoj, kao Mađarica nije mogla automatski dobiti hrvatsko državljanstvo. To je mene i akademski i profesionalno odredilo toliko da se tim pitanjima bavim do današnjeg dana. Ono što je tužno da su i nakon 30 i više godina ta pitanja i dalje aktualna«, kaže Viktor.

Odlazak na Fakultet političkih znanosti za Viktora je bilo prvo mjesto za koje je osjećao da mu Zagreb može

ponuditi ono što je smatrao da je normalno i ono što bi imao u Novom Sadu da nije bilo rata.

»Kada u novoj sredini nemate socijalni kapital, kad ste opterećeni time da vas ljudi gledaju na drugačiji način, da biste dobili neko priznanje tražite priliku u kojoj biste pokazali da možete biti dovoljno dobri, bolji od drugih, što znači da morate imati jaku motivaciju u sebi i puno se truditi. Na Fakultetu političkih znanosti vidio sam da postoje koncepti koji meni pomažu da razumijem, s društvenog i politološkog aspekta procese i raspada Jugoslavije i tranzicije u demokraciju, etničkih sukoba, prava nacionalnih manjina i da mi ponudi okvir kroz koji sam htio razumjeti što se to dogodilo mojoj obitelji«, kaže Viktor koji je bio student u generaciji koja je dala četvero sveučilišnih profesora, nekoliko savjetnika u Vladi i Svjetskoj banci.

U vrijeme izbora 2000. godine Viktor se uključio u građanski aktivizam, kao promatrač na izborima u GONG-u, na fakultetu je izabran za predstavnika studenta godine. Među imenima mladih perspektivnih studenata na fakultetu počelo se spominjati i ime Viktor Koska. Na drugoj godini studija dobio je stipendiju fondacije Soros za perspektivne studente društvenih znanosti i godinu dana proveo je u Americi.

»Dogodilo se da je upravo moje iskustvo izbjeglištva i tako vjernog osobnog svjedočanstva nacionalnog raspada države, nacionalnih manjina, zločina prema Hrvatima u Vojvodini nekako davalo težinu mojim akademskim ambicijama da se posvetim istraživanju zaštite nacionalnih manjina u Hrvatskoj i suočavanju s ratnim posljedicama u Hrvatskoj. Nikada ne znate za koje dobro vam se događaju ružne stvari u životu i da je meni one večeri kada su nas došli ubiti netko rekao da će jednog dana upravo to iskustvo biti ono koje će me istaknuti u moru fantastičnih studenata i otvoriti mi priliku za studij na najprestižnijim svjetskim sveučilištima i kasnije rad na savjetodavnim pozicijama u Vladi Hrvatske i na fakultetu i da ću moći dati svoj doprinos na izgradnji kvalitetnijih odnosa i Srbije i Hrvatske i sa srpskom manjinom u Hrvatskoj i da ću moći biti od koristi Zajednici prognanih Hrvata u Vojvodini, ja bih rekao da je to nemoguće. Međutim, baš to se dogodilo kod prijave za Soroševu stipendiju. Kada sam rekao da me kao bivšeg izbjeglicu zanima istraživanje izbjeglica u Hrvatskoj, naročito onih koji su istjerani zbog manjinske pripadnosti, netko je prepoznao kao potencijal za ono što bi te stipendije trebale generirati«, objašnjava Viktor kako je stigao na studij političkih znanosti u Seattleu na Sveučilištu Washington i kasnije dobio i stipendiju za ljetnu praksu u Koaliciji za Međunarodni kazneni sud u New Yorku.

»U jednom trenutku ste sebe doživljavali kao izbjeglicu koji baš nema puno perspektive, a za sedam godina imate 23 godine, volontirate u jednoj od najjačih međunarodnih nevladinih organizacija i svakoga dana idete u gradu Ujedinjenih naroda, upoznajete ljude s kojima prepoznajete neke vrijedne projekte koje kasnije možete donijeti

u Hrvatsku. Stvarno sam imao osjećaj dužnosti opravdavanja te investicije u moje obrazovanje, i zbog moje osobne priče i zbog odgovornosti prema ljudima koji su nam pomogli i u Hrvatskoj, u Vojvodini, prema obitelji, a naročito majci koja je dolaskom u Zagreb jako puno žrtvovala za svoju obitelj. Da pokažem da život nije završio one večeri kada su nas otjerali«, kaže Viktor.

Nakon povratka u Zagreb nastavio je studije, ali i otišao korak dalje i s nekoliko kolega pokrenuo studentski časopis za društveno-politološke teme *Mali levijatan* koji, na što je Viktor posebno ponosan, i danas izlazi i ima regionalni značaj za mlade politologe i društvenjake. S još nekoliko kolegica koje su bile na studiju u Americi u suradnji sa Sveučilištem u Rodgersu organizirao je na Fakultetu političkih znanosti program ljetne škole građanskog obrazovanja i aktivizma, a kasnije se to proširilo na srednjoškolski program u nekoliko manjih sredina.

Magisterij na Oxfordu

Magisterij iz prisilnih migracija Viktor je završio na Oxfordu. Istraživao je uvjete povratka Srba u Hrvatsku, a za terensko istraživanje izabrao je područje Grada Gline.

Područje je to koje je 90-ih pretrpjelo etnički progon stanovništva. Prvo su krajiške vlasti izvršile etničko protjerivanje Hrvata koji su tamo živjeli, 1995. godine domove je napustilo srpsko stanovništvo.

»Mene je jako zanimalo što je te Srbe iz Hrvatske motiviralo da se vrate već od 1998. godine u područje gdje je vjerojatno da će od većine biti percipirani kao neprijatelji hrvatske državnosti. Istraživanje sam radio 2006. i 2007. godine. Bilo je iza njih devet godina iskustva života nakon povratka. Očekivao sam da ću čuti da su dominantni problemi fizička nesigurnost bazirana na etničkim podjelama. Ali nakon prvih traumatičnih iskustava ljudi su kao

pozitivno istaknuli gospodarsku suradnju što je pokazalo da postoji prostor za razvoj razumijevanja, solidarnosti«, kaže na sugovornik.

Na Fakultetu političkih znanosti bio je znanstveni novak, asistent na nekoliko kolegija, suradnik na nekoliko međunarodnih projekata. U prošlom mandatu Vlade **Andreja Plenkovića** bio je savjetnik u Uredu potpredsjednika Vlade iz redova srpske manjine na pitanjima društvenih djelatnosti i ljudskih prava.

»Puno me ljudi pitalo zašto sam izabrao da se bavim prognanim Srbima iz Hrvatske, a ne Hrvatima u Vojvodini. Tada mi se činilo da bih se u takvom istraživanju ja sloomio, da bi mi bilo prebolno. Nisam bio siguran da bih na primjeru onoga što se neposredno dogodilo mojoj obitelji ja uopće mogao biti objektivan, a neutralan stav je iznimno važan u istraživanju takvih tema. Tragedija mora biti osnova za izgradnju društva i politika da se iz njih nešto može naučiti i da ta lekcija bude da idemo izgraditi društvo u kome se to može prevladati. Za mene je to značilo da pokušam pristupiti jednoj drugoj zajednici koja je imala slična iskustva u državi koju sam smatrao svojom novom domovinom, kojoj sam nacionalno pripadao i kojoj s ponosom pripadam i kojoj želim dati takav doprinos da se više nikada ne može dogoditi nešto što se meni dogodilo u meni najdražem gradu«, kaže Koska.

Trenutačno radi kao viši savjetnik u Agenciji za mobilnost i programe Europske unije. Radi i na doktorskoj disertaciji, a tema je integracija Srba izbjeglih u novu sredinu, na primjeru Novog Sada. Suraduje sa Srpskim narodnim vijećem i Zajednicom protjeranih Hrvata Srijema, Bačke i Banata, a odnedavno i s nekim drugim saborskim zastupnicima nacionalnih manjina.

»Sa Zajednicom protjeranih Hrvata realiziramo projekt 'Zagreb nije hladan grad' u kome se želimo podsjetiti Hrvata koji su došli 90-ih kao migranti i prikazati njihove integracijske priče. Sa SNV-om surađujem kroz projekt čiji je voditelj prof. **Nebojša Blanuša** s Fakulteta političkih znanosti. Želimo razviti istraživački indeks kojim bi se mogla pratiti zaštita prava nacionalnih manjina u svakoj pojedinoj državi Europske unije. Isto tako, sa SNV-om i Zajednicom protjeranih Hrvata planiramo u ožujku jednu tribinu na kojoj bi se govorilo o manjinskoj zaštiti u Hrvatskoj i Srbiji i upozoriti na probleme i izazove koji još postoje«, kaže Viktor Koska.

Na kraju razgovora neizbježno je pitanje kakvo je njegovo mišljenje o tome je li se Srbija suočila sa zločinom nad Hrvatima 90-ih.

»U javnom prostoru u Srbiji teško je dobiti priznanje da je Hrvatima u Vojvodini bilo jako teško, da su bili izloženi pritiscima, likvidaciji, diskriminaciji; da se tu radilo o Hrvatima koji nisu bili politički neprijatelji. Čak i ljudima koji su iz građanskog miljea jako je teško priznati činjenicu da su u uvjetima kada nije bilo ratnih sukoba njihovi sugrađani hrvatske nacionalnosti bili primorani otići. U Hrvatskoj se, što zbog ulaska u EU, što zbog jakog civilnog društva polako razgovor o tim temama uveo u prostor javne rasprave. Ipak nešto znači što su predstavnici srpske manjine sudjelovali u nominalno konzervativnoj vladi, što postoje mjesta komemoriranja«, kaže Koska. U Novi Sad poslije svega često dolazi. A koliko je vezan za Novi Sad govori i to što se vjenčao u crkvi Imena Marijinog u Novom Sadu.

Z. V.

Novi znanstveni projekt o šokačkim Hrvatima

Veća zajednica – veće samopouzdanje

Prošle godine započet je projekt pod nazivom »Uloga osjećaja pripadnosti zajednici i prostoru u zaštiti naslijeđa bačkih Hrvata – Šokaca«

Na natječaju za financiranje znanstvenoistraživačkih i razvojnoistraživačkih projekata nacionalnih manjina – nacionalnih zajednica za 2023. godinu potporu Pokrajinskog tajništva za visoko obrazovanje i znanstvenoistraživački rad dobio je i projekt »Uloga kulturnog naslijeđa bačkih Hrvata Šokaca u ostvarivanju funkcije Rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav«. Voditelj tog projekta bio je redoviti profesor i šef Katedre za

geoekologiju Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo PMF-a u Novom Sadu dr. sc. **Vladimir Stojanović**. Jedan od plodova tog istraživanja je i znanstveni rad pod nazivom *Procjena važnosti kulturne baštine u rezervatu biosfere: slučaj lokalne zajednice Hrvata (Šokci) u rezervatu biosfere Mura – Drava – Dunav* objavljen u časopisu Hrvatskog sociološkog društva *Socijalna ekologija*.

Prošle godine započet je i drugi projekt vezan uz šokačke Hrvate, ovoga puta pod nazivom »Uloga osjećaja pripadnosti zajednici i prostoru u zaštiti naslijeđa bačkih Hrvata – Šokaca«.

»I ovaj drugi projekt je na neki način povezan s tim prvim projektom jer se cijela lokalna zajednica šokačkih Hrvata u Bačkoj nalazi u rezervatu biosfere. Rad se nalazi trenutno na recenziji. Radi se o istraživanju koje, na engleskom se ona inače zovu 'place attachment' i jako su prepoznatljiva, zapravo se tiče povezanosti ljudi. Ne mora to nužno biti lokalna manjinska zajednica, ali povezanost ljudi za jedan određeni prostor preko kulturnih veza, rodbinskih, ali i povezanosti s nekim prirodnim odlikama okoliša u kom obitava ta zajednica. Nama je bilo interesantno da priložimo projekt da vidimo kako to funkcionira na nivou zajednice bačkih Hrvata – Šokaca, koja je u međuvremenu pala na nekih 4.000 stanovnika ako gledamo posljednji popis u tih sedam šokačkih naselja od Plavne do Berega. Naravno, uvijek su stvari kompleksnije na terenu, ali prema nekim službenim podacima vidimo da je to toliko. Mi smo u stvari htjeli vidjeti – a to je također jedno važno identitetsko pitanje, često pitanje identiteta poistovjećujemo s nekim političkim temama, ali su to zapravo i ove teme – koliko su ljudi vezani za mjesto

u kome oni žive«, priča prof. dr. sc. Vladimir Stojanović koji je bio dio tima i u ovom projektu.

Veća zajednica – veće samopouzdanje

Na pitanje zašto im se ova tema učinila interesantnom za istraživanje, Stojanović kaže kako su ovakva istraživanje važna za Vojvodinu i Srbiju, jer su studije ovog tipa ograničene kod nas, kao i to da se ovakvim istraživanjima daje poticaj proučavanju manjinskih zajednica, koje su pritisnute teretom demografskih problema (depopulacija, strarenje i sl.).

»Postoje razni razlozi zašto je to tako, ali znamo kako je u posljednjih 10 ili 20 godina politika dvojnog državljanstva olakšala ljudima da dođu do država Europske unije u koje će se preseliti iz ekonomskih ili drugih razloga. Zato je nama to bilo interesantno koliko su ljudi koji su tu ostali zaista vezani za to mjesto. Rezultati koje smo dobili su lijepi i interesantni. Vidimo kako su ljudi koji su tu ostali veoma vezani za to mjesto, da oni smatraju kako je lokalna šokačka kultura jedan od razloga zašto se oni tu nalaze, da im to ulijeva neku sigurnost, samopouzdanje itd. Imamo još jednu zanimljivu stvar koju smo primijetili, a to je da je povezanost za mjesto nešto veća u mjestima poput Monoštora, Sonte i Berega u usporedbi s južnijim šokačkim naseljima poput Vajske, Plavne i Bača. To bi moglo značiti da veća zajednica, veći broj stanovnika ulijeva veću sigurnost i samopouzdanje. Uočili smo to baš na primjeru Monoštora. Kada smo bolje analizirali rezultate, vidjeli smo da je šokačka zajednica ovdje jača, konzistentnija, brojnija... To sve dodatno utječe na 'place

attachement' ili povezanost s mjestom u kom ljudi žive. Naravno, sve to sada jeste i od velike važnosti za lokalnu kulturu o kojoj smo govorili i u prethodnom projektu, kako je treba prezentirati, promovirati, kako je približiti drugim ljudima naročito kroz trendove razvoja turizma koji se sve više razvija i u ovim dijelovima Europe«, kaže Stojanović.

Kako sugovornik navodi, istraživanje je provedeno putem pripremljenog anketnog upitnika. Za njegovo provođenje od velike pomoći su bile lokalne kulturne udruge.

»Naša prvobitna zamisao koju smo gotovo u potpunosti ostvarili bila je da ne idemo na online istraživanje zato što nismo htjeli riskirati da netko tko nije dio zajednice popunjava anketu. Željeli smo da podaci budu validni i da smo na neki način sigurni da su anketu popunjavali pripadnici šokačko hrvatske zajednice u tim selima. U tome su nam pomogle u velikom dijelu lokalne kulturne udruge Hrvata Šokaca u Beregu, Monošturu, Sonti, Vajskoj, Plavni i Baču. To su bili naši kontakti preko kojih smo distribuirali naše upitnike. Naravno, u nekim selima smo imali veći odziv, negdje je bilo slabije. Tamo gdje je bio slabiji odziv pokušavali smo ponovo doći do novih ispitanika i na kraju uspjeli«, kaže naš sugovornik.

Kako promovirati baštinu?

Rezultati istraživanja pokazuju i to da pripadnici lokalne zajednice visoko percipiraju vrijednost svog mjesta stanovanja na osnovu aktivnosti u kojima sudjeluju s ostalim članovima zajednice. Također, pokazali su i to da je povezanost za mjesto veća kod onih ispitanika koji od rođenja žive u svojim mjestima.

»Nama je najvažniji rezultat – što želimo da bude smisao ovih istraživanja – to što smo željeli vidjeti kako se zajednica osjeća u vremenima u kojima živimo a koja su i na globalnom nivou turbulentna. Naravno, tu su sada i pitanja nekih drugih odnosa. Mi znamo da pitanja manjinskih zajednica na ovim prostorima zavise i od toga kakve odnose ima država u kojoj žive s njihovom matičnom državom. Nama je bio cilj vidjeti kroz 'place attachment' kako se zajednica osjeća ovdje. Rezultati koje smo dobili govore da ljudi koji su ostali tu smatraju da je ovo njihova prapostojbina, mjesto gdje žive, mjesto gdje žele ostati i u budućnosti«, ističe Stojanović.

Ovaj projekt je također financiran od Pokrajinskog tajništva za visoko obrazovanje i naučno-istraživačku djelatnost na osnovu natječaja koji je namijenjen proučavanju manjinskih zajednica na prostoru Vojvodine u cilju njihovog održivog razvoja, poticanja i budućeg razvoja.

»Tim je imao četiri člana, voditeljica projekta ovog puta je moja koleginica **Snežana Besermenji**, a tu su još kolega **Miroslav Vujičić** i naša mlada kolegica **Maja Mijatov Ladičorbić**. Projekt još uvijek traje. Radimo i na promociji, ne samo projekta, nego i manjinske zajednice. Prošlog mjeseca sam bio u Zagrebu gdje sam na geografskom odsjeku PMF-a održao predavanje o zajednici šokačkih Hrvata u Bačkoj. Tamo sam se povezao s kolegama koje, naravno, i od ranije znam, ali bio sam tamo s nekim ciljem da se bolje povežemo i da u budućnosti surađujemo u proučavanjima lokalne zajednice. Predavanje je bilo namijenjeno studentima, ali tu su bile i kolege profesori, i interesiralo me je da vidim koliko ta tema povlači sa sobom pažnju i koliko im je interesantna i da tako kažem, pomalo egzotična«, priča Stojanović.

Kako sugovornik navodi, ako promatramo oba projekta u kompletu, cilj tih istraživanja jest da kroz neko bolje istraživanje svih odlika lokalne zajednice više naučimo

o tome kako treba promovirati kulturno naslijeđe i kako ga zapravo iskoristiti po principima i pravilima održivog razvoja.

»Kako je zapravo moguće da zajednica na neki način i bolje živi zato što ima interesantnu baštinu, kulturu i ostalo. Mi to vidimo kroz razvoj turizma i zato smo to stavili u kontekstu rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav. On je prvi prekogranični rezervat biosfere koji obuhvaća teritorije pet država duž te tri rijeke. Države poput Austrije, Slovenije, pa i Mađarske i Hrvatske, možda imaju više iskustva po pitanju razvoja kulturnog turizma. To je neki cilj, to jeste svrha rezervata biosfere, preuzimanje pozitivnog iskustva od drugih, stvaranje uvjeta za politiku održivog razvoja. Često ljudi misle kako je to samo priroda jer je to rezervat biosfere. Ali, ne – cilj rezervata biosfere jeste održivi razvoj. Znači, kako sada od toga napraviti, ponekad surovo zvuči kada kažemo kulturni proizvod, ali na neki način on to jeste – kulturni proizvod, koji se onda na tom turističkom tržištu plasira i prezentira turistima. Imamo odličan primjer u Mohaču koji se opet tiče šokačke zajednice, u vezi s pokladama koje se održavaju svake godine u veljači. Mi vidimo da oko te zajednice već postoje neki brendovi koji su prepoznatljivi ili kroz UNESCO status ili razvoj turizma. Znamo kako je za vrijeme održavanje te manifestacije Mohač pun turista, znamo za onaj interpretacijski centar u Mohaču koji promovira samu manifestaciju. To bi bio krajnji cilj, a to sam pričao i na predavanju u Subotici, kada bi mogao jedan takav veliki centar biti napravljen ovdje koji bi promovirao ne samo kulturu nego i sudejstvo lokalne šokačke kulture i prirodnih vrijednosti. To je zapravo interesantna tema kako su Šokci, baveći se stočarstvom stoljećima u zapadnoj Bačkoj, zapravo održavali prirodnu vegetaciju tog prostora«, kaže Stojanović.

I. B.

Baki je malo nervozan

Fukare i bitange novi su pojmovi koji su ovih dana pušteni u opticaj javnog govora u Subotici, a koje je izgovorio gradonačelnik **Stevan Bakić**. Vjerojatno i sada postoji veliki broj Subotičana koji na prvu pojma nema što znači izraz fukara, ali zato zna gradonačelnik: to je nešto gore i od same bitange. Tako smo nakon »betonskih cipela«, modnog detalja kojeg je za svog stranačkog kolegu **Vladimira Polovinu** patentirao bivši gradonačelnik **Bogdan Laban**, od predstavnika većinske, pristojne Srbije doživjeli i to da je za neistomišljenika legalno i legitimno koristiti izraze kojim ga se opisuje kao nitkova, hulju, probisvijeta, propalicu i klošara, odnosno kao propalicu, žgadiju, polusvijet, rulju i ljudsku bijedu općenito, kako razni rječnici definiraju ova dva pojma. Naravno, javnosti – koja ima običaj čitati i medije koji ne prešutkuju

ovu temu – poznato je da je Stevan Bakić izraze bitange i fukare uputio na adrese dekana Ekonomskog i Građevinskog fakulteta u Subotici **Aleksandra Čučkovića** i **Milana Trifkovića**, a s obzirom na to da su mu oni odgovorili, znatiželju čitatelja preusmjerit ćemo na surfanje po netu uz savjet da izbjegavaju lokalne medije koji su po gradonačelnikovoj volji (a takvih je većina), jer tamo toga jednostavno nema. Zanimljivije od toga je samo gradonačelnikovo ponašanje na konferenciji za novinare nakon pitanja što misli o studentskim prosvjedima u Subotici.

Osim što je dekane počastio navedenim i navedenim ukrasnim pridjevima, gradonačelnik Subotice s javnošću je podijelio i nekoliko svojih privatnih stvari. Tako je, primjerice, za **Aleksandra** i **Andreja Vučića** i majku Srbiju rekao kako oni za njega predstavljaju Sveto Trojstvo, što je, moramo priznati, posve legitimno. Ali, posve je legitimno i da postoji jedan mali-mali broj nepristojnih građana, dakle debela manjina, koja u liku Aleksandra Vučića vidi osobu koja je i svoju mamu ispravljala oko toga koliko je bio težak kada je bio rođen (pogledati *Ćirilicu*), ili pak osobu koja svoju moć pokazuje nad (nižim) tinejdže-

rom tako što mu lijepi »bananu« na basketu, ili... Ajmo ono najsvježije: osobu koja je iste večeri nakon pogibije četrnaestero ljudi izjavila da mu nije jasno kako jedino nadstrešnica na željezničkom kolodvoru u Novom Sadu nije rekonstruirana. Takvi ljudi, ako ih pitate, zacijelo će kao sveta trojstva navesti neka druga imena, poput, recimo, **Leszeka Kołakowskog**, **Davida Jasona** i **Johna Lennona**, ili pak **Viktora Ivančića**, **Borisa Dežulovića** i **Predraga Lucića**, odnosno u domaćoj varijanti **Mićka**, **Đoleta** i **Coraxa**. Uuuuu, koji su to tek likovi: uvijek vedri za svoju publiku.

Objelodanio je gradonačelnik – što je naravno opet legitimno, a dodali bismo i ništa iznenađujuće – da je 5. listopada 2000. bio najveće zlo koje je moglo pogoditi Srbiju i da zbog toga »i danas plaćamo ceh«. Posve je legitimno, međutim – a zna to i gradonačelnik – da postoji i izvjestan broj građana, istina ne tako veliki, koji misle upravo suprotno. Oni misle, a moglo se to i ranije i danas čuti i na ulici, da je vlast **Slobodana Miloševića**, a zatim Aleksandra Vučića po kvaliteti isto ono što on misli o razdoblju nakon 5. listopada 2000. pa sve tamo do 2012.

Posavjetovao je Bakić dekane Čučkovića i Trifkovića, novinare, a preko njih i javnost da pogledaju njegove rezultate svuda gdje je bio i što je ostavio iza sebe. Kako, međutim, gradonačelnik nije za to naveo niti jedan konkretan primjer, vjerojatno je bacio udicu ljubopitljivima koji će se možda i zainteresirati za tu temu. Jedan od njih se već i javio, istina ne ulazeći u davnu biografiju Stevana Bakića. Predsjednik Gradskog odbora Stranke slobode i pravde i šef kluba zastupnika

iste stranke u Skupštini Vojvodine **Róbert Sebők** na svojoj je fb stranici upitao gradonačelnika zašto nije reagirao kada su djeca i srodnici korisnika Gerontološkog centra ukazali da su polupokretni i nepokretni štíćenici Doma vraćeni u objekt (čije je renoviranje stajalo osam milijuna eura), a koji nema uporabnu dozvolu i bi li u takav objekt smjestio roditelje Aleksandra i Andreja Vučića? Mogli bismo, naravno, nastaviti i dalje s pitanjima, ali... prostor je pri kraju.

Pravo je pitanje nakon ovih primjera što je to toliko revoltiralo gradonačelnika da dekane koji su stali na stranu studenata koji traže da institucije profunkcioniraju i da se odgovorni za zločin u Novom Sadu kazne dehumanizira izrazima bitange i fukare? Odgovora, naravno, može biti mnogo, ali ponudit ćemo dva: ili je to čuo od Oca Svetog Trojstva koji svojim neistomišljenicima uz imena dodaje i pojmove ološ, plaćenici, bagra... Ili je i sâm takav, pa to predstavlja prirodni spoj.

Z. R.

Marija Vidaković, đurđinska slamarka

Slamarska umjetnost i dalje prisutna

Kada govorimo o umjetnosti u tehnici slame u Đurđinu, ime koje nam prvo padne na pamet svakako je ono u liku **Marije (Mare) Ivković Ivandekić**, jedne od utemeljiteljica slamarstva u spomenutom selu. Uz nju tu je i **Kata Rogić**, njezina prijateljica iz mladosti s kojom je skupa puno radila, a jedinstveno djelo po kojem će ostati upamćena je *Križni put* od slame u 14 postaja čiju je izradu počela 1989. godine s teta Katom, a koji je kao stalna izložba postavljen 1997. u đurđinskoj crkvi sv. Josipa Radnika. Ove dvije slamarke nažalost nisu više među nama, do današnjeg dana u ovom mjestu nije zaživjela slamarska sekcija, no radova od slame ima i dalje i to zahvaljujući slamarki **Mariji Vidaković**, rođenoj Đurđinčanki, koja gotovo već dva desetljeća za svaku đurđinsku *Dužijancu* izrađuje sliku od slame i perlice za nositelje ove žetvene manifestacije. Njezine slike također, među ostalim, krase i zidove župe sv. Josipa Radnika.

Počeci bavljenja slamarstvom

Slamarstvom se Marija Vidaković, kako kaže, počela baviti sasvim slučajno, i to kada je 1995. godine njen sin **Marinko** bio bandaš u Đurđinu.

»U to je vrijeme teta Mara Ivković Ivandekić radila slike od slame i za našu župu i za gradsku *Dužijancu*. Dva tjedna prije naše *Dužijance* mjesno društvo je otišlo s *Kolom* na neku turneju i trebalo je sve organizirati, pripremiti sve oko bandaša i bandašice. Uzela sam slamu, s kojom do tada uopće nisam radila, no budući da sam vična ručnim radovima, nekako mi je legla u rukama. Pred sobom sam imala jednu malu perlicu i na temelju nje napravila perlicu za bandaša i bandašicu. To je bilo prvo moje djelo od slame«, započinje priču Marija Vidaković.

Kako ju je ta umjetnost odmah privukla, nabavila je slamu i počela raditi s njom bez da joj je to prije bilo tko

pokazao. Vremenom se povezala i s teta Marom, kao i s voditeljicom slamarskog odjela HKPD-a **Matija Gubec** iz Tavankuta **Jozefinom Skenderović** koja joj je inače i nećaka.

»Nakon nekog vremena vlč. **Lazar Krmpotić** je rekao da mu trebaju slike od slame za neke goste koji će mu doći pa je jednu napravila teta Mara a jednu ja. Vremenom se ona povukla, a ja sam nastavila raditi. Tako, kada je 1999. jubilejska godina bila posvećena Bogu Ocu, župnik je tražio od mene da napravim sliku. Na njoj je bila jedna stilska stolica na kojoj sjedi starac i na koljenu drži zemaljsku kuglu. Slike križnog puta koje se nalaze u crkvi Josipa Radnika izradile su teta Mara i teta Kata i za svaku *Dužijancu* su nošene slike s tog križnog puta. Kasnije, na prijedlog župnika **Lazara Novakovića**, slike za ovu manifestaciju sam nastavila ja raditi. Dogovorili smo se da u idućih sedam godina tema na slikama bude sedam svetih sakramenata. Tada sam počela ozbiljnije raditi i te su slike ovdje u župi. S tim sam nastavila i kad je došao vlč. **Dražen Dulić** pa sam napravila tijekom pet godina slike na temu 'otajstva svjetlosti'. Tako se i s današnjim župnikom **Danielom Katačićem** svake godine dogovaramo koja će biti tema za sliku na *Dužijanci*. Radila sam

i svetu Malu Tereziju, svetog Josipa, uvijek na temelju nekog crkvenog datuma», pojašnjava Marija.

Uz rad sa slamom, održavanje župe

U Đurđinu, odnosno u okviru HKPD-a *Vladimir Nazor*, nažalost nikad nije ozbiljno zaživjela slamarska sekcija.

»Pokušalo se, ali se nije našao nitko tko bi se ozbiljno počeo baviti time. Bile su radionice u školi koje sam vodila, bila je i ove jeseni, više smo sjeckali slamu ali smo počeli raditi i neke čestitke. Dosta je to zahtjevan posao u smislu da ti treba mir, moraš biti strpljiv, precizan, pedantan, a djeca za to baš nemaju strpljenja«, navodi ona.

Marija Vidaković slamom se bavi samostalno, tj. nije članica mjesnog Društva, a u Tavankutu je u nekoliko navrata sudjelovala na kolonijama, kao i kada je bio Svjetski kongres slame u ovom selu. No, zbog daljine i budući da nema auto, prestala je odlaziti.

»Godinama radim slike za *Dužijancu* u Đurđinu, kao i perlice za veliki i mali par bandaša, bandašica. Svake godine je to moj poklon župi. Radim i za našu župu, kao i za svoju dušu. Bude dosta i narudžbi za poklone za razne prigode, mojih slika ima i u Hrvatskoj, Češkoj, Njemačkoj, Italiji... Osim sakralnih motiva, pravim salaše, razne likove i motive, a evo sad skoro sam napravila grb Hrvatske što sam darovala Hrvatskom domu – Matici u Subotici. Taj grb sam već radila vlč. Draženu Duliću, a napravila sam ga i za dar ckrvi u Đakovu koja se renovira«, kaže ona i dodaje kako, iako ima puno radova, nije imala svoju izložbu jer joj nije važna samopromocija.

»To što sam uradila ostat će iza mene, veliki dio je tu u našoj župi gdje će ostati zabilježeno da sam to ja radila. Djeca su mi u inozemstvu, ja sam u mirovini, i osim što se bavim slamom, dosta sam aktivna u župi. Konkretno, održavam oltarsko rublje – oltarnike, potom sve što je na oltaru, kaležnice, kao i župnikove albe i sve što oblači za mise, sve to perem, peglam i širkam. Ne radim svakodnevno sa slamom, ali radim dosta. Budući da živim sama, na jednom stolu mi uvijek stoji sve što mi treba za rad. A radit ću ovo sve dok me služi zdravlje, jer puno mi znači, opušta me, a i kvalitetno ispunji vrijeme«, ističe na koncu Marija Vidaković, slamarka iz Đurđina.

I. Petrekanić Sič

Analiza tržišta stoke u Srbiji u prošloj godini

Cjenovna kolebanja

Tijekom 2024. godine tržište stoke u Srbiji bilo je podložno značajnim promjenama, a cijene su rasle i padale ovisno o sezonskoj potražnji, regionalnim razlikama i ponudi. Ova analiza daje pregled kretanja cijena u ključnim kategorijama stoke, uključujući janjad, bikove, krmače i krave za klanje, prasad i tovljenike. U

analizi koristili smo podatke s web stranice www.stips.minpolj.gov.rs (Sistem tržišnih informacija poljoprivrede Srbije).

Janjetina: Lider u rastu cijena

Janjad je tijekom cijele godine zabilježila najdinamičniji rast cijena. Početkom godine cijena po kilogramu kretala se između 400 i 530 dinara da bi krajem godine u Južnobačkom i Srijemskom okrugu dostigla rekordne vrijednosti od 600 dinara. Taj rast pripisuje se povećanoj potražnji tijekom blagdana, ali i kvalitetnoj ponudi iz ovih regija. Osim toga, došlo je do rasta cijena tijekom proljeća, kada je tradicionalno najveća potražnja za janjcima. Proizvođači iz zapadne Srbije zabilježili su blagi rast izvoza u susjedne zemlje, što je dodatno povećalo cijene u lokalnim sredinama.

Bikovi: Nestabilne cijene uz pad u drugom dijelu godine

Cijena bikova težih od 500 kilograma početkom godine bila je relativno stabilna i kretala se oko 370 dinara za kilogram. Međutim, u drugom dijelu godine zabilježen je pad u nekim regijama, poput Sjevernobačkog okruga, gdje je cijena pala na 335 dinara. Prekomjerna ponuda u pojedinim razdobljima značajno je utjecala na ovakav trend. Osim toga, troškovi hranjenja i prijevoza stoke do-

datno su pridonijeli nestabilnosti tržišta. Izvoz u zemlje EU smanjen je u odnosu na prethodnu godinu, što je dodatno smanjilo cijene u domaćim klaonicama.

Krave za klanje: Stalni pad cijena

Krave za klanje, posebice *holstein-frizijske* (HF) pasmine, tijekom 2024. godine bilježe stalni pad cijena. Početne cijene od 150 dinara po kilogramu u nekim su krajevima posljednjih mjeseci pale na čak 140 dinara, dok su

krave za klanje *simentalske* rase (SM) imale nešto stabilnije cijene, ali su i kod njih zabilježene povremene oscilacije. Ova je kategorija posebno osjetljiva na sezonske čimbenike, poput dostupnosti stočne hrane i varijacija u potražnji za mliječnim proizvodima. Klaonički kapaciteti u središnjoj Srbiji nisu mogli apsorbirati povećanu ponudu, što je pridonijelo dodatnom padu cijena.

Krmače za klanje: umjeren rast cijena

Krmače za klanje bilježe blagi, ali stabilan rast cijena, posebno u užičkom kraju, gdje su dostigle 300 dinara po kilogramu. Ovaj trend ukazuje na sve veću potražnju za ovim kategorijama stoke u zapadnoj Srbiji. Uz to, rast cijena povezan je i sa smanjenom ponudom u pojedinim dijelovima godine, što je dodatno potaknulo rast tržišnih vrijednosti. Pozitivan utjecaj na cijene imalo je i uvođenje novih standarda kvalitete u klaonicama.

Prasad: evidentan pad cijena

Početkom godine u Južnobačkom i Sjevernobačkom okrugu prodavali su se prasići do 15 kg po cijeni od 500-550 dinara/kg. Tijekom ljeta cijena je pala na 320-350 dinara/kg

u većini regija. Najveća oscilacija bila je u regiji Nišavskog okruga, gdje su cijene krajem godine bile znatno niže.

Prasad od 16 do 25 kg bilježe sličan trend. Najviša cijena tijekom godine iznosila je 600 dinara/kg u Somboru i Čačku, dok su najniže cijene zabilježene u Raškom okrugu, gdje su se kretale između 320 i 450 dinara/kg.

Tovljenici: od polovice godine pad cijene

Cijena tovljenika od 80 do 120 kg bila je stabilna tijekom godine u rasponu od 230 do 350 din/kg. Najniže cijene zabilježene su u Nišavskom okrugu i Raškom području, dok su najviše vrijednosti zabilježene na tržnicama u Čačku.

Kod težih tovljenika (>120 kg) cijene su imale značajan pad u drugoj polovici godine. Početne cijene od 300 dinara/kg krajem godine su u nekim regionima, poput Sjenobackog okruga, pale ispod 200 dinara.

Telad: stabilni tijekom cijele godine

Cijena teladi HF rase ostala je na stabilnoj razini tijekom cijele godine, s prosjekom od 600 dinara/kg u svim regijama. Ova kategorija imala je najmanje fluktuacije u odnosu na druge vrste stoke.

Telad SM pasmine postigla je najviše cijene. Krajem godine cijena u Somboru i užičkom kraju iznosila je 750-800 dinara/kg, što je rezultat povećane potražnje za ovom vrstom mesa na tržištu.

Dominiraju regionalne razlike

Razlike u cijenama između središnjih dijelova Srbije i Vojvodine ostale su značajne tijekom cijele godine. Vojvodina, posebno Južnobački i Srijemski okrug, bilježe najviše cijene za većinu kategorija stoke, dok su cijene u središnjoj Srbiji bile povoljnije, što je manjim kupcima olakšalo pristup tržištu. U Beogradu i okolici zabilježene su stabilne, ali nešto više cijene, što odražava veću potražnju u urbanim središtima. Potražnja za kvalitetnim mesom u luksuznim beogradskim restoranima utjecala je i na cijene u okolnim regijama.

Čimbenici koji su oblikovali tržište

Ključnu ulogu u formiranju cijena imala je sezonska potražnja, posebice za janjetinom. Osim toga, povećana ponuda u pojedinim razdobljima godine, kao i regionalne specifičnosti, značajno su utjecale na volatilitet tržišta. Promjene u troškovima prijevoza i hranidbe stoke dodatno su oblikovale dinamiku cijena. Na proizvodnju stočne hrane posredno su utjecale i klimatske prilike, poput sušnih razdoblja, što je dodatno utjecalo na cijene. Uvođenje novih tehnologija u proizvodnju stočne hrane u pojedinim regijama dovelo je do smanjenja troškova, ali učinci na cijene nisu bili ujednačeni.

Pregled cijena po kategorijama

Janjad: Najstabilniji rast cijena zabilježen je s maksimumom u Južnobačkom i Srijemskom okrugu. Cijena je u prosjeku bila viša u proljetnim i zimskim mjesecima.

Bikovi: Oscilacije su bile primjetne tijekom cijele godine, s padom cijena u drugom kvartalu, posebice u Vojvodini.

Krmače: Stabilan rast cijena tijekom cijele godine, s maksimumom zabilježenim u užičkom kraju.

Krave: Varijacije ovisno o pasmini, s općim trendom pada cijene HF pasmine.

Prasad: Cijene prasadi imale su trend pada tijekom godine, dok su najviše vrijednosti u pojedinim regijama dostigle 600 din/kg.

Tovljenici: Cijene tovljenika od 80 do 120 kg ostale su uglavnom stabilne, dok su cijene težih tovljenika (>120 kg) u drugom polugodištu zabilježile pad.

Telad: HF telad imala su stabilne cijene tijekom cijele godine, dok su SM telad imala trend rasta s cijenama u regijama s većom potražnjom.

Prognoza za 2025.

Tržište stoke u Srbiji tijekom 2024. godine pokazalo je uobičajene sezonske oscilacije, ali i povećane regionalne razlike. Dok su pojedine kategorije, poput janjadi i teladi, bilježile stabilan rast cijena, drugi segmenti, poput prasadi, bikova i krava za klanje, bilježe pad. Ovi trendovi upućuju na potrebu prilagodbe tržišnih strategija, kako bi se osigurala stabilnost u godinama koje dolaze. Ulaganje u stočarsku infrastrukturu, kao i bolja koordinacija između proizvođača i tržišta, moglo bi doprinijeti smanjenju oscilacija i jačanju konkurentnosti stočarstva na regionalnoj razini. Na temelju kretanja cijena tijekom 2024. očekuje se nastavak regionalnih razlika i sezonskih fluktuacija. Cijene janjadi i teladi vjerojatno će ostati visoke tijekom proljetnih i zimskih mjeseci zbog sezonske potražnje i kvalitete mesa, dok bikovi i krave za klanje predviđaju stabilizaciju cijena uz blagi rast, posebice ako se poveća izvoz u EU. Uvođenje poticaja za stočarstvo, najavljeno za iduću godinu, moglo bi doprinijeti jačanju proizvodnje i smanjenju troškova, što bi pozitivno utjecalo na ukupnu stabilnost tržišta. Očekuje se da će klimatski uvjeti i dalje igrati značajnu ulogu, a proizvođači će se morati prilagoditi novim tehnologijama kako bi ostali konkurentni.

I. U.

Nova knjiga: Nela Skenderović – *U grlu jato tica stoji*

Vjerodostojan pjesnički svijet

U nakladi NIU *Hrvatska riječ* krajem prošle godine objavljena je knjiga pjesama *U grlu jato tica stoji*, književni prvijenac **Nele Skenderović** iz Subotice. U knjizi je sabrano četrdeset pjesama u sedam tematskih cjelina – *Az esam*, *Gdje obzorje nema kraja*, *E moji švigarci!*, *Pogled iz mulja*, *Linija žene*, *Taloženja* i *Susretanja*. Pjesme su pisane standardnim hrvatskim jezikom i bunjevačkim dijalektom a nastajale su u prethodna četiri desetljeća.

Radost za scenu

Knjigu je uredila profesorica književnosti i pjesnikinja **Nevena Baštovanović**. U pogovoru Baštovanović navodi kako objavljivanje pjesama Nele Skenderović predstavlja »veliki doprinos i radost« za književnu scenu ovdašnjih Hrvata. Kako ističe, pjesnički svijet ove autorice izgrađen je vjerodostojno i autentično, »izvire iz iskustva i izbora pojedinca, ne zaplićući se u pretencioznosti asocijacija i čvorovima vlastitosti«.

»Svijet Nele Skenderović prožet je osnovnim prirodnim elementima – vodom, zemljom, vatrom i zrakom – jednako kada je bara ustajale panonske nizine i kada je snažni Dunav koji teče i kada je morsko valovlje. Utemeljen je na jednostavnim stvarima i riječima koje čine punokrvnost životnih sokova, hraneći jednako uho i duh čitatelja«, navodi Baštovanović.

Humanizam, ljepota, dobrota

Kako se dodaje, »svijet je to humanističkih i altruističkih vrijednosti, koje se oslanjaju na ideale ljepote, dobrote, prihvatanja, praštanja i razumijevanja, bez trunke didaktike i moraliziranja, s tolikom vjerom u Čovjeka!«. Također, Baštovanović ističe i kako je Nelin pjesnički svijet otvoren za susrete s drugim svjetovima, ali identitetski je dosljedan i vjeran sebi, svojim kršćanskim i etničkim korijenima.

»Ta otvorenost uvijek odiše zaljubljenosti, a često je ljubavna, putena i vatrena, te dovodi do preispitivanja vlastitosti, ali nikad ne biva ogoljena od nutarnjih dubina

i transcendencija. Posebno je zanimljivo multipliciranje i preplitanje različitih svjetova unutar lirskog subjekta kojemu prostor i vrijeme postaju irelevantni, a proslava životne punine primarna«, bilježi Baštovanović.

O autorici

Nela Skenderović (1963.) rođena je i živi u Subotici. Diplomirala je na fakultetu poljoprivrednih znanosti i studirala na Institutu za crkvenu glazbu u Zagrebu. Po osnivanju Teološko-katehetskog instituta u Subotici nekoliko godina bila je asistent predavač profesora **Đure Rajkovića** za predmet crkvena glazba. Novinarstvom se bavi od 90-ih godina. U Uredništvu na hrvatskom jeziku Radio Subotice radila je kao glazbena urednica i novinarka. Urednica je ilustriranog časopisa UBH-a *Dužijanac* za kulturu življenja *Revija Dužijanac*, suradnica je Zavoda za kulturu voždanskih Hrvata i članica Književno-teatarskog kružoka HKC-a *Bunjevačko kolo*.

Bavi se i glazbom. Tijekom rada na raznim glazbenim područjima obradila je duhovne i narodne skladbe. S autorskim skladbama sudjelovala je na Festivalu moderne duhovne glazbe *Uskrsfest* u Zagrebu, festivalu hrvatskih duhovnih pjesama *HosanaFest* i višestruko je nagrađivana na *Festivalu bunjevački pisama* u Subotici. Autorica je glazbe za kratkometražni film **Zvonimira Sudarevića** *Čipka* koji

je 1994. godine na Festivalu amaterskog filma *Žisel* u Omoljici, među ostalim, dobio nagradu i za glazbu. U Đurđinu je 2002. utemeljila đurđinski komorni orkestar *Musica chorda*. Na natječaju Zavoda za kulturu Vojvodine 2006. za kompozicije namijenjene tamburaškim orkestrima primljena joj je instrumentalna skladba *Ustaj car, carice, čuju se kraljice*.

Po cijeni od 400 dinara, knjiga *U grlu jato tica stoji* može se kupiti u uredu NIU *Hrvatska riječ* (Preradovićeve 11) u Subotici.

H. R.

Ministarstvo kulture: Natječaj za manjine

BEOGRAD – Ministarstvo kulture Republike Srbije raspisalo je Natječaj za financiranje ili sufinanciranje projekata iz područja suvremenog stvaralaštva u Srbiji u 2025. godini u području kulturnih djelatnosti nacionalnih manjina. Cilj natječaja je unaprijeđena participacija nacionalnih manjina u kulturnom životu Srbije i razvijen međukulturni dijalog. Najmanji iznos koji će se financirati ili sufinancirati po projektu iznosi 150.000 dinara. Natječaj je otvoren do 3. veljače 2025. godine.

Božićni koncert u Surčinu

SURČIN – Hrvatska čitaonica *Fischer* priređuje u nedjelju, 12. siječnja, Božićni koncert u crkvi Presvetog Trojstva u Surčinu. Početak je u 17 sati. Koncert je dio programa *Božić u Surčinu* pod pokroviteljstvom Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Veliko prelo 2025.: Natječaji za prelijsku pismu i najlepšu prelju

SUBOTICA – HKC *Bunjevačko kolo* organizira *Veliko prelo 2025.* koje će biti održano u subotu, 25. siječnja, u dvorani Tehničke škole *Ivan Sarić* u Subotici. Gosti se očekuju od 19 do 20 sati, kada počinje službeni dio programa.

Tijekom programa goste će zabavljati tamburaški ansambl *Ruže*, klapa *Kampanel* i **Neno Belan & Fiumens**.

Cijena ulaznice je 3.800 dinara. U cijenu je uključena večera i piće. Svaka ulaznica sudjeluje u izvlačenju bogate tombole, a glavna nagrada je i ove godine ljetovanje na Hrvatskom primorju. Sve informacije u vezi s rezervacijom i kupovine karata mogu se dobiti od 6. siječnja u uredu HKC-a *Bunjevačko kolo* ili na telefon: 064/659-08-29 ili 024/555-589, radnim danima od 8 do 14 sati.

Kao i ranijih godina, organizatori su objavili dva natječaja: za izbor najljepše prelje i za najbolju prelijsku pismu *Velikog prela 2025.*. Glede izbora za najljepšu prelju, prijavu za natječaj moguće je predati putem e-mail adrese hkcunjevackokolosubotica@yahoo.com, s naznakom za *Veliko prelo 2025.* – natječaj za prelju ili putem facebook stranice HKC *Bunjevačko kolo* (u Inbox). Uz prijavu je potrebno dostaviti: ime i prezime, mjesto stanovanja, godinu rođenja i kontakt telefon. Prelja za izbor na *Velikom prelu* mora biti odjevena u bunjevačku narodnu nošnju, a sve zainteresirane organizatori mogu pomoći oko izbora nošnje. Natječaj je otvoren do 21. siječnja 2025. godine.

Kada je riječ o natječaju za prelijsku pismu, pjesme je potrebno dostaviti na e-mail adresu: hkcunjevackokolosubotica@yahoo.com ili poštom na adresu: HKC »Bunjevačko kolo«, Preradovićeve br. 4, 24000 Subotica, s naznakom za *Veliko prelo 2025.* – natječaj za »prelijsku pismu«. Uz prijavu je potrebno napisati tko je autor pjesme i kontakt telefon, adresu i e-mail. Pjesma treba biti napisana na hrvatskom jeziku ili na ikavici s temom koja je prigodna uz prelo, zimu, blagdane, bunjevačke običaje i tomu slično.

Povjerenstvo za izbor *prelijske pisme* informaciju o tome tko su autori pjesama dobivaju tek nakon izbora pobjednika. Natječaj je otvoren do 20. siječnja 2025. godine.

Dvobroj časopisa *Nova riječ* za 2024. godinu

Širom otvoreni za mlade autore

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2024. godinu na 360 stranica donosi obilje tekstova o recentnoj književnoj i umjetničkoj produkciji, ali i o temama iz književno-umjetničke baštine ovdašnjih Hrvata.

Poezija i kratka priča

Časopis otvara cjelina *Prva knjiga mladih pjesnika NIU Hrvatska riječ*. Uz uvodni tekst **Davor Bašić Palković** sačinio je izbor pjesama iz knjiga šestero autora mlađe generacije koji su se pojavili u okviru neformalne edicije tzv. prve knjige (**Vedran Horvacki**, **Darko Baštovanović**, **Marija Brzić**, **Tatjana Čaćić**, **Zvonimir Franjo Vuk** i **Anita Đipanov Marijanović**).

Novi dvobroj u rubrici *Nagrađene kratke priče natječaja Matoš* donosi priče nagrađene na natječaju za najbolju neobjavljenu kratku priču nadahnutu životom i djelima **Antuna Gustava Matoša**, prigodom 110. obljetnice njegove smrti. Najboljom je proglašena priča osječke književnice **Đurđice Stuhldreiter** *Daždenvjak*. Drugo mjesto pripalo je tomlislavgradskoj književnici **Ivani Dilber** za priču *Sat lektire*, *Djevojčici mjesto igranke*. Treće mjesto podijelili su zadarski književnik **Tomislav Marijan Bilosnić** za priču *Molbe, pisma, mita*, sarajevski književnik **Goran Hadžio-meragić** za *Moć snivanja* te zagrebačko-tovarnička književnica **Mateja Tutiš** za priču *VIP Notturmo*.

Književna susretanja

Rubrika *Književna susretanja* donosi pjesme najmlađeg naraštaja bošnjačkih pjesnika u Sandžaku. U ovoj rubrici zastupljeni su pjesnici **Enes Halilović**, **Izudin Aščerić**, **Sehada Baždarević**, **Aida Camović**, **Rebeka Čilović**, **Ajtana Drešković**, **Birsena Džanković**, **Mirza Halilović**, **Amar Ličina**, **Merisa Misirlić** i **Haris Plojović**.

Digitalizirana književna građa Hrvata u Vojvodini rubrika je koja donosi tekst *Digitalizacijom do veće dostupnosti hrvatske knjižne baštine* **Katarine Čeliković**, izvršne urednice *Nove riječi*. Digitalizacija je ovdje tematizirana kao suvremeni način prezentacije baštinske građe, što je i jedna od osnovnih misija Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, nakladnika časopisa. Autorica donosi popis svih digitaliziranih monografskih i periodičnih izdanja koja se mogu čitati na internetskoj stranici Zavoda.

Građa hrvatske književnosti u Vojvodini

Građa hrvatske književnosti u Vojvodini stalna je rubrika koja donosi izbor pjesama iz *Bunjevačkih* i *šokačkih*

novina i *Bunjevačke* i *šokačke vile*, uz popratni tekst **Zora je zazorila – stihovima u preporod** **Klare Dulić Ševčić**, a **Vladimir Nimčević** piše o *Nevenu* kao najdugovječnijem bunjevačkom listu prigodom 140. godišnjice od njegovog pokretanja.

Rubrika *Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini* donosi tekst **Dalibora Mergela** *Bokinski Hrvati u hrvatskim narodnim pripovijetkama* **Balinta Vujkova**. O zatopljenim aspektima stvaralaštva **Balinta Vujkova** u tekstu *Didini tragovi u hrvatskoj pjesničkoj brazdi* piše **Darko Baštovanović**. **Mirko Kopunović** piše o knjizi pjesama **Anite Đipanov Marijanović** *Oće rič pisma da bude*. *Spomenik od šapata* tekst je **Zlatka Romića** o knjizi *Fajrunt u Istarskoj ulici* **Mirka Kopunovića**.

Hrvatska knjiga u 2023. također je redovita rubrika *Nove riječi*. *Knjižničarev izbor: 10 hrvatskih knjiga iz 2023.* za ovu je rubriku priredio stalni suradnik *Nove riječi* **Neven Ušumović**. Knjišku produkciju Hrvata u Srbiji 2023.-2024. prikazuje **Branimir Kopilović**, a ona je u ovom razdoblju iznadprosječna s 43 naslova monografskih publikacija i 12 periodičnih.

Tragovi umjetnika

Cjelina *Tragovi umjetnika i baštinski prinosi* donosi tekst **Nevena Ušumovića** o **Jadranci Damjanov** pove-

dom 90 godina njezina rođenja, a **Vladimir Stojanović** piše o baštini šokačkih crkava – skrivenome dragulju bačkog Podunavlja. O izložbenoj djelatnosti Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata od 2009. do 2023. godine piše Branimir Kopilović.

U cjelini *Čitanja književne produkcije* nalazi se 19 prikaza knjiga suvremenih autora iz područja književnosti i publicistike. Autori tekstova u ovoj cjelini su: **Ljubica Vuković Dulić**, **Nevena Baštovanović**, **Tomislav Žigmanov**, Katarina Čeliković, Davor Bašić Palković, Zlatko Romić, **Ivana Andrić Penava**, Branimir Kopilović, **Senka Davčik**, Klara Dulić Ševčić, **Zlata Vasiljević** i **Zoltan Sič**.

Kulturno-društveni dokumentarij (prosinac 2023. – studeni 2024.) završno je poglavlje *Nove riječi* koje je i ova puta zabilježila **Bernadica Ivanković**.

Nova riječ upotpunjena je grafičkim prilogima magistra grafičkog dizajna i profesora na Akademiji umjetnosti u Novom Sadu **Darka Vukovića**.

Projekt izdavanja časopisa *Nova riječ* podržan je od Ministarstva kulture Republike Srbije i Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Časopis izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU-a *Hrvatska riječ* iz Subotice.

H. R.

Božićni koncert u Rumi

Poruke mira, ljubavi i zajedništva

U župnoj crkvi Uzvišenja svetog Križa u Rumi 4. siječnja održan je Božićni koncert pod nazivom *Betelemska sveta noć*. U programu su sudjelovali zbor župe Uzvišenja svetog Križa uz muzičku pratnju Velikog tamburaškog orkestra HKPD-a *Matija Gubec* iz Rume, **Katarine Atanacković** na orguljama i **Zvonimira Šmita** na gitari.

Zbor župe Uzvišenja svetog Križa pod vodstvom Katarine Atanacković djeluje od 2006. godine, kao nastavak rada sestre **Hedrige** koja je okupila zbor u Rumi. Danas broji petnaest članova koji se redovito sastaju, vježbaju i usavršavaju, sudjelujući na misama u svojoj župnoj crkvi, ali i na drugim susretima. Redovita je i njihova suradnja s tamburaškim orkestrom HKPD-a *Matija Gubec*. Zajedno sudjeluju na misama polnočkama, božićnim misama i zahvalnicama.

»Ovaj koncert je jako važan za naš zbor, ovo je prvi put da imamo naš samostalni koncert. Drago nam je što je

koncert upriličen za Božić, jer je ovo vrijeme radosti. Suradujemo s tamburaškim orkestrom duže vrijeme. Ovo je još jedna prilika da zajedno radimo i uveseljavamo one koji nas slušaju«, kaže članica zbora **Marija Ratančić**.

Po riječima župnika vlč. **Josipa Ivešića**, božićnim koncertom željela se poslati poruka ljubavi, zajedništva, dobrote i mira.

»Ovaj koncert svojevrсна je poveznica s Božićem koji se slavi po gregorijanskom i julijanskom kalendaru. Crkva je uvijek išla uz kulturu. Kroz povijest je bilo raznih događaja i umjetnika koje je Crkva znala prepoznati i vrjednovati, a s druge strane kultura je ona koja je pomogla Crkvi u naviještanju radosne vijesti. Jako je važno da u Rumi postoji ta poveznica i što imamo dobar odnos između naše župne zajednice i HKPD-a *Matija Gubec*, koji inače sudjeluje u svečanoj božićnoj misi«, kaže vlč. Ivešić.

S. D.

XVI. GUPČEV BAL

---

8. VELJAČE 2025.

Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo »Matija Gubec« organizira XVI. »Gupčev bal«, koji će biti održan 8. veljače 2025. godine u velikoj dvorani Doma kulture u Donjem Tavankutu, od 19,00 – 02,00 sati.

Za dobru zabavu pobrinut će se TS "Biseri" iz Subotice te TS "Kvinta" iz Osijeka.

Cijena ulaznice za »Gupčev bal«, u koju su uračunati večera i neograničena konzumacija pića je 3.000,00 dinara.

Ulaznice za bal se mogu rezervirati na broj:
+381 64 2015274 (Kristina Križan)

POZIVAMO VAS NA

BOŽIĆNI KONCERT

12.01.2025.
U 17:00

RKT CRKVA PRESVETOG
TROJSTVA, SURČIN

Nastupaju:

***Zbor Župe Presvetog Trojstva u Surčinu
Momci s Orešca***

***Tamburaški sastav Hrvatske čitaonice Fischer
Tamburaški sastav HKPD Jelačić iz Petrovaradina***

Financijska potpora: Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske

Štivo koje se čita i čuva

Već više od 140 godina sredinom prosinca iz tiska izađe *Subotička Danica*, katolički kalendar za narednu godinu. Tako je bilo i ovoga prosinca koji je za nama. *Subotička Danica* je više od običnog kalendara za narednu godinu, ona je svojevrsni prikaz godine koja je prošla, ali i čuvarica povijesnih činjenica objedinjenih na više od 300 strana.

Proteklu godinu najbolje je opisao urednik *Danice* vlč. **Josip Štefković** riječima: »*Subotička Danica* nam svjedoči koliko nas je i kakvi smo. Kada se sve sumira i promotri, života je i tijekom 2024. godine bilo na ovim prostorima drage nam Subotičke biskupije. Još ima vjere. Još ima zajedništva. Na sve se događaje ne može niti stići koliko ih je. Ne mogu se svi niti pobrojati. Možemo i kritički gledati kako na našu prošlost tako i na sadašnjost, pa i nas same. *Danica* nas radije potiče da na sve to gledamo s ponosom i zahvalnošću prema dragom Bogu i marljivim i pobožnim ljudima«.

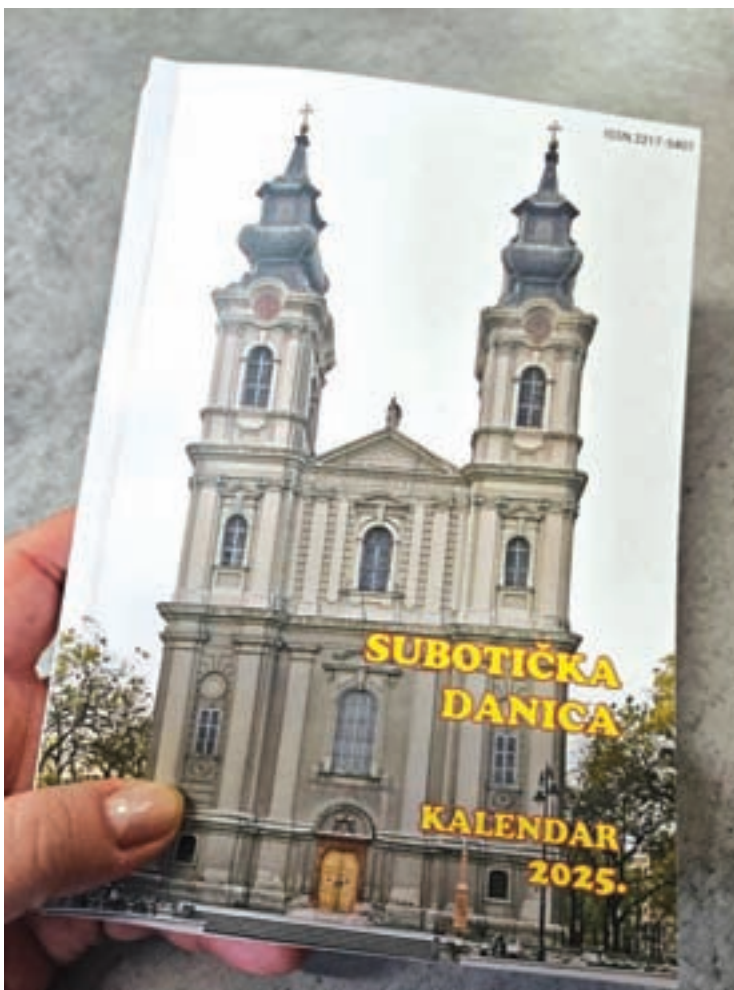
Danicu je i ovoga puta uredilo Uredničko vijeće, kojeg čine glavni i odgovorni urednik vlč. Josip Štefković, mons. **Stjepan Beretić**, **Katarina Čeliković**, **Terezija Sekereš**, **Vesna Huska** i **Marko Tucakov**.

Kako nalaže stoljetna praksa, na prvim stranicama *Danice* je katolički i pravoslavni kalendar, te prostor za bilješke, a svaki mjesec obilježen je i starim mudrim izrekama, koje nagovješćuju što nas čeka tijekom godine, poput: »U siječnju vode – vino nam ode«, ili »Bolje da te majka bije, nego ožujsko sunce grije«.

Rubriku *Papa govori Crkvi i svijetu* uredio je mons. dr. **Andrija Anišić**, a govori o vrlo aktualnoj temi – *Sinodi* i molitvi. Neizostavna rubrika u *Danici* je *Duhovnost* koja nas, kako je urednik rekao, »informira i formira kako bismo mogli zauzeti ispravan stav o privatnim objavama. Informira nas o povijesti pobožnosti Malom Isusu, potječe na svetost, vjeru i pobožnost«.

Narodno blago naziv je rubrike koja ovoga puta podsjeća na stare običaje i to najviše iz Sonte, a opisala ih je **Ruža Silađev**. Svaka (»velika«) *Danica* ima i *Malu Danicu*, koju je priredila Katarina Čeliković, a koja je prikaz onoga što su djeca imala u protekloj godini. Jasno je da je tu *Dužijanica malenih*, ali i razni zadaci i zanimljivosti za najmlađe čitatelje. Nadovezuju se i prikladni tekstovi za mlade, koje je priredila Terezija Sekereš.

Slijedi razgovor s obitelji **Suzane** i **Bojana Bako**, koja je nagrađena ove godine u sklopu *Dužijance* i Dana Katoličkog društva **Ivan Antunović**. S njima su razgovarali Vesna i **Ladislav Huska**.

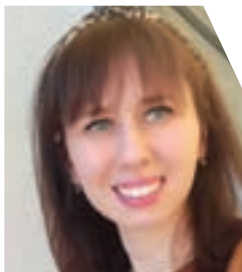

Među stalnim rubrikama je *Kultura* u kojoj piše **Branimir Kopilović**, *Da ih ne zaboravimo* priredio je vlč. Josip Štefković, dok je o stogodišnjici rođenja hrvatskih akademika **Gaje Alage** i **Mirka Vidakovića** pisao **Antun Vujević**. Povijesni kutak je i ove godine vrlo sadržajan, a u njemu pišu: mons. Stjepan Beretić o Kaločko-bačkom nadbiskupu **Györgyu Császkiu** i Čonoplji, **Marija Šeremešić** pisala je o Hrvatskom seljačkom pjevačkom društvu *Šokac* u Monoštoru, te mons. Andrija Anišić koji je pisao o oltarima iz povijesti crkve sv. Roka u Subotici. U *Danici* se možete podsjetiti i ovogodišnjih jubilaraca, odnosno jubilarke, a tekst o duhovnim zvanjima u protekloj godini donosi Marko Tucakov.

Danica se sjeća i trojice svećenika koji su preminuli u protekloj godini, a djelovali su u Subotičkoj biskupiji.

Pročelnik izdavačkog odjela Katoličkog društva **Ivan Antunović**, vlč. **Tomislav Vojnić Mijatov** zabilježio je

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Isus je s nama

i događaje »Od Danice do Danice« u Subotičkoj biskupiji, ali i šire.

Cijela *Danica* prožeta je poezijom ovdašnjih autora, ali i fotografijama koje doprinose boljem sjećanju na ono što je obilježilo proteklu kalendarsku godinu. Brojni su tu još sadržaji koji se mogu čitati i na kojima se može zadržati, kako oni najmlađi, tako i najstariji čitatelji.

Ono što je drugačije u ovogodišnjoj *Danici* jest posljednja stranica koja ova- ga puta nema fotografiju neke crkve, nego logo Jubilejske 2025. godine s geslom »Hodočasnici nade«. Upravo to geslo daje nam nadu da će godina koja je pred nama biti bogata događanjima, a o njima ćemo čitati u narednoj *Danici*.
Ž. V.

Dani biskupa Ivana Antunovića

Katoličko društvo *Ivan Antunović* u okviru manifestacije *Dani biskupa Ivana Antunovića* organizira više događanja. U nedjelju, 12. siječnja, u katedrali sv. Terezije Avilske bit će služena sveta misa za biskupa **Ivana Antunovića**, koju će predvoditi vlč. **Nebojša Stipić**.

Polaganje vijenaca na spomenik biskupa Ivana Antunovića u parku između katedrale i sjemeništa u Subotici bit će 13. siječnja u 15 sati, dok će XXXIII. *Razgovor* biti održan u Pastoralnom centru *Augustinianum* (Trg sv. Terezije 3, Subotica) u četvrtak, 16. siječnja, s početkom u 19 sati. Tema ovogodišnjeg *Razgovora* je »1100 godina hrvatskog kraljevstva«. Predavači na ovu temu, prošlosti i sadašnjosti, bit će prof. dr. sc. **Ivan Zubac**, profesor crkvene povijesti, engleskog jezika i književnosti i mons. **Mirko Štefković**, biskup Zrenjaninske biskupije.

U susret blagdanima

- 12. siječnja – Krštenje Gospodinovo
- 18. siječnja – Margareta Ugarska
- 22. siječnja – Vinkov, đakon
- 25. siječnja – Obraćanje sv. Pavla
- 28. siječnja – Toma Akvinski
- 31. siječnja – Ivan Bosco

Blagdanom Krštenja Gospodino- vog završava božićno vrijeme. Sin Božji, utjelovivši se, dolazi u liku djeteta među grješnike donijeti im spasenje. No, dok se nije ispunilo vrijeme, on živi skrovitim životom. Po njegovom dolasku na svijet pastirima i kraljevima objavljeno je da se rodio Sin Božji, te su se i sami u to uvjerali kada su došli pokloniti mu se. Pred Herodovim gnjevom Božji Sin je prinuđen bježati, te kako vrijeme prolazi narod zaboravlja čudesno rođenje u betlehemskoj štali, a Isus živi u skrovitosti, sve dok nije došao čas da se ponovo razotkrije svijetu te ispuni zadatak s kojim je došao među ljude, donijeti im spasenje.

To je Mesija

Kada je došao trenutak da se Isus razotkrije pred svijetom kao toliko dugoočekivani Mesija, Bog šalje Ivana Krstitelja da mu pripravi put. Da bi Mesija bio prihvaćen i na koncu njegovog poslanja čovjek bio spašen, on mora doći do srca svakog koji se s njim susretne i koji za njega čuje. Zato je Ivan trebao pripremiti narod za taj susret. A jedina priprava je obraćenje na koje je Krstitelj pozivao ljude. Znak obraćenja, te nužne promjene koja otvara put Gospodinu do ljudskog srca je krštenje. Svatko tko je odlučio odbaciti starog sebe i krenuti novim putem, onim na kojem mu Mesija dolazi u susret, dolazio je Ivanu na Jordan krstiti se. I tu, na iznenađenje i samog Ivana Krstitelja, među grješnike dolazi sam Sin Božji, najavljivani Mesija kojega narod očekuje. I on traži da ga Ivan krsti, iako njemu to nije potrebno, jer je u svemu nama sličan, osim u grijehu. Ali, njegovo krštenje nije znak obraćenja, kao kod svih onih koji su tih dana dolazili Ivanu na Jordan, ono je trenutak njegove objave. Bog svojim djelovanjem zbunjuje

čovjeka, kao što je Isus zbunio Ivana, ali sve se kod njega događa s razlogom i na veće dobro. Tako je trenutak Isusovog krštenja trenutak potvrde njegovog božanskog sinovstva, jer »rastvori se nebo, siđe na nj Duh Sveti u tjelesnom obličju, poput goluba, a glas se s neba zaori: Ti si Sin moj, ljubljeni! U tebi mi sva milina!« (Lk 3,22).

Bog otkriva svoga Sina, kao i kod rođenja, onima koji nisu nikakvi uglednici, nego običan narod, ali spreman na obraćenje. On na početku svoga djelovanja dolazi među grješnike, kao što će činiti i kasnije, što će mu predbacivati pismoznanci i farizeji. No, on dolazi među one koji ga žele prihvatiti, koji su sposobni prepoznati u njemu Mesiju te mijenjati se.

Obraćanje traje cijeli život

Nakon tolikih stoljeća poslije ovog događaja sve se promijenilo, svijet se promijenio, ali jedno je ostalo isto – Krist nam donosi spasenje, a za to je potrebno obraćenje. Božićno vrijeme, koje nas je nekako izmjestilo iz svakodnevne rutine i držalo nas u blagdanskom ozračju, sada završava i to upravo blagdanom Krštenja Gospodinovog. Taj nas blagdan podsjeća da Krist i sada dolazi među nas grješnike, s nama je u našoj svakodnevnici. Ali da bismo ga prepoznali, moramo učiniti taj korak na koji je Ivan pozivao, pripremiti mu put. U našim svakodnevnim poslovima i rutinama mnogo je prostora za promjene, znamo i sami da nam je obraćenje potrebno. Netko je kroz došašće počeo raditi na sebi, netko je čekao da započne nova godina, netko možda nije još, jer nije spreman ili misli da mu obraćenje ne treba. No, nemojmo se duhovno zapustiti, nemojmo nikad prestati raditi na svom obraćenju, to je proces koji traje cijeli život, a Isus je s nama i želi pripravljen put do našeg srca.

Godišnji susret *betlemaša* u Surčinu

Radost rođenja Isusa Krista

»Kao ministrant gledao sam starije momke kako svake godine idu od kuće do kuće kao *betlemaši*. Za mene je to bila velika radost. Već s 12 godina počeo sam ići s njima i shvatio sam tada da sam sazio i da sam postao momak«, kaže Željko Majetić iz Surčina

Betlemaši su stari običaj Hrvata u Srijemu i nalazi se u *Katalogu nematerijalne kulturne baštine Hrvata u Srbiji* koji je nastao kao plod višegodišnjeg istraživanja koje je Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata provodio u suradnji s Filozofskim fakultetom u Zagrebu, Odsjekom za kulturnu antropologiju i etnologiju, drugim institucijama i pojedincima. Običaj *betlemaša* održava se i danas. Suradnica na ovom ispitivanju bila je predsjednica surčinske udruge **Katica Naglič**. Ona je istraživala običaj *betlemaša*, osim u Surčinu, i u Novom Slankamenu i Novim Banovcima i autorica je teksta i fotografija u katalogu. Osim navedenih mjesta, običaj *betlemaša* prakticira se i u Golubincima i Srijemskoj Mitrovici. *Betlemaši* se okupljaju na Badnji dan i obilaze kućanstva u svom mjestu, a domaćini ih s ponosom i s radošću dočekuju. Izvode igrokaz o susretu triju kraljeva: Gašpara, Melhiora i Baltazara s Herodom, kojega ispituju o novorođenom Mesiji. Nakon obilaska kućanstava *betlemaši* odlaze u crkvu na polnoću gdje također izvode igrokaz i čestitaju Božić vjernicima. Oni prvi navještaju rođenje Isusa Krista.

Tradicija u kontinuitetu

Mještani Surčina njeguju ovaj običaj desetljećima i očekuju ga s velikim veseljem. Običaj se prenosi s generacije na generaciju. Nemaju točnu informaciju od kada se običaj prakticira, ali pretpostavka je da datira od kraja XIX. i početka XX. stoljeća i nikada nije prekinut.

»Kao ministrant gledao sam starije momke kako svake godine idu od kuće do kuće kao *betlemaši* i najavljuju rođenje Isusa Krista. Za mene je to bila velika radost. Već s 12 godina počeo sam ići s njima i shvatio sam tada da sam sazio i postao momak. Bilo mi je važno da su me prihvatili da mogu ići s njima. Prvi izazov bio je napraviti jaslice. U tome nam je pomogao rođak **Matija Naglič**. Puno mi je značila prva godina kada sam išao s *betlemašima*. Tada sam počeo drugačije razmišljati. To je tradicija koja se proteže kroz naše obitelji dugi niz godina. U mojoj obitelji imali smo četiri generacije *betlemaša*. Bit ću sretan da tu tradiciju nastave i sljedeće generacije. Neka *betlemaši* žive vječno«, kaže **Željko Majetić** iz Surčina.

»Sjećam se *betlemaša* iz starih vremena. Počeo sam ići s njima 70-ih godina prošlog stoljeća. Budući da su

Surčinci multietnički orijentirani i da živimo u nacionalno mješovitoj sredini, uvijek je bio kuriozitet biti *betlemaš*. U vrijeme kada sam išao s *betlemašima*, išle su po dvije-tri grupe tog dana. Ponekad smo išli i u sastavu s našim susjedima pravoslavne vjere. Mislim da je to dobro, a o tome govori i činjenica da smo i do danas ostali vezani jedni za druge. To je jedna divna tradicija koju smo uspješno održali i mislim da treba i ove mlađe generacije, koje vidim da ima, da prenose mlađim generacijama«, kaže **Zvonimir Žugaj** iz Surčina.

Običaj *betlemaša* u Novom Slankamenu, kao i u drugim mjestima u Srijemu, traje desetljećima. Slankamenci imaju fotografiju *betlemaša* koja datira iz 1947. godine. To im je najstariji pisani trag o *betlemašima*.

Surčin, Badnjak 2009 Betlemaši u kući
Silvije Božanić
Betlemaši: Vlada Štampar, Zvonko
Štampar, Željko Margon i Ivan Melnik

»Ova tradicija nije nikada prekidana. *Betlemaši* u Slankamenu prvi čestitaju Božić. Četiri mladića odjevena u narodnu srijemsku nošnju, opasana sabljama i hrvatskom trobojnicom, dolaze u kuću domaćina i prikazuju prikaz iz Biblije kada tri kralja dolaze do cara Heroda i pitaju gdje se rodio novi kralj. Svaki domaćin je ponosan kada u njegovu kuću dođu *betlemaši*. S *betlemašima* je išao *dedak*, koji je unosio malo šale i domaćinu čestitao Božić. *Betlemaši* do polnoćke obilaze kuće i sve grupe *betlemaša* dolaze u crkvu na polnoćku i čestitaju Božić«, navodi **Darko Peka** iz Novog Slankamena.

Generacijski susreti

U želji da sačuvaju ovaj običaj od zaborava, Hrvatska čitaonica *Fischer* inicirala je kulturni događaj *Susret betlemaša u Surčinu* prije četiri godine, koji se održava u okviru manifestacije *Božić u Surčinu*. Postavili su sebi zadatak da zajedno sa župom Presvetog Trojstva čuvaju, obnavljaju i njeguju običaje Hrvata i katolika iz Surčina. Prvi susret bilo je okupljanje *betlemaša* iz Surčina, druženje i razgovor, na temelju kojih su podaci prikupljeni o tome tko je sve sudjelovao i kako je ovaj običaj izgledao tijekom proteklih desetljeća. Poslije dvije godine surčinska udruga proširila je susret i u goste pozvala *betlemaše* iz Novog Slankamena, a ove godine, 5. siječnja, susretu su se pridružili i *betlemaši* iz Novih Banovaca.

»Susret je postao tradicionalan. Osmislili smo generacijski susret svih *betlemaša* u Surčinu koji su živi. Nakon dvije

godine susreta napravili smo popis od sto *betlemaša* koji još uvijek nije potpun. Oni su svojim pričama i sjećanjima puno pomogli u prikupljanju podataka o *betlemašima* u Surčinu«, navodi predsjednica surčinske udruge Katica Naglič i dodaje: »Treće godine odlučili smo da to ne bude susret *betlemaša* samo iz Surčina, nego i iz drugih mjesta u Srijemu gdje se taj običaj također prakticira. U suštini običaj je isti, s malim razlikama u odijevanju i jaslicama. Slankamenčani imaju crveno, bijelo, plavi pojas, različite kape, a jaslice su u obliku crkve, dok su naše jaslice u obliku kuće s križem na krovu. Osim u odijevanju, postoje male razlike i u kazivanju Banovčana u odnosu na Surčince. Župnik **Marko Kljajić** došao je do podatka da ovaj običaj prakticira i mađarska zajednica u Šatrincima. Tekst koji kazuju *betlemaši* napisao je **Ilija Okrugić Srijemac** i ona je iz trikraljevske koleda *Božićni darak s badnjačkim i trikraljevim koledom i sedam novih pjesama Božića* tiskane 1885. godine u Đakovu. Taj je tekst sada pojednostavljen i sveden na izravni dijalog kojim se *betlemaši* obraćaju jedni drugima. Običaj *betlemaša* u Srijemu dio je nematerijalne kulturne baštine Hrvata kod ZKVH-a koji se zove živa baština. Osim *betlemaša* u Surčinu, upisan je i običaj zvonjenja za Svi svete. Za sada su *vertepi* upisani u nematerijalnu kulturnu baštinu Srbije i nadamo se da ćemo i mi to ostvariti«.

Osim župljana Surčina, na susretu *betlemaša* nazočili su surčinski župnik preč. Marko Kljajić i vlč. **Dušan Milekić**, župnik u Novim Banovcima i Indiji, gosti *betlemaši* iz Novog Slankamena i Novih Banovaca te sve generacije surčinskih *betlemaša*.

»Svi običaji unutar crkve imaju duboko duhovno i vjersko značenje. U narodu se to manje poznaje, ali što se tiče *betlemaša*, iako nisu u mnogim župama nego samo u pojedinim, oni predstavljaju bogatstvo unutar jedne životne župne zajednice. *Betlemaši* imaju veliko duhovno značenje i oni su prvi glasnici iščekivanja i trenutka rođenja Gospodinova. Ono što oni izgovaraju je iz Svetoga pisma. Biti *betlemaš* nosi čast da si ti taj koji će pronijeti kroz jedan vidljivi pokret rođenje tvog Gospodina. Tu radost oni osobno donose u domove i to predstavlja veliki duhovni trenutak u kome oni prikazuju iz Svetoga pisma i duboko uvode u taj trenutak, posebno što se to događa pred misu polnoćku što je zaista veliko. Radujen se što se taj običaj prakticira u mnogim mjestima i neka se očuva što duže«, istaknuo je vlč. Dušan Milekić.

Dojmovi mladih *betlemaša*

»U mojoj obitelji *betlemaš* je bio moj djed, zatim moj otac i sada ja. Drago mi je što smo održali tu lijepu tradiciju u našem mjestu i u mojoj obitelji. Lijepo je što se na ovakav način družimo kako bismo se upoznali s ovim običajima u župama u Srijemu. Naša mlađa grupa ide s *betlemašima* već dvije godine. Svake godine na Badnji dan idemo od kuće do kuće, izvodimo igrokaz, pjevamo a zatim to isto izvodimo na polnoćki u crkvi. Volim taj običaj. Lijepo se družimo i negujemo tradiciju«, kaže **Stevica Špancir** iz Novog Slankamena.

»Običaj *betlemaša* je veoma duga tradicija u Novim Banovcima«, ističe **Zlatko Kriška** iz Novih Banovaca i dodaje: »Moj ujak je išao u *betlemaše* 50-ih godina prošloga stoljeća. To je tradicija koju smo mi nastavili. Idemo na Badnji dan i odlazimo u domove onih domaćina koji nam upale svjetla kako bismo znali gdje smo dobrodošli. Oni nas puste u svoje domove gdje pjevamo *Oj Betleme*. Meni osobno je tradicija mnogo važna i želja mi je da to nastave mladi iz našeg mjesta«.

»Naša mlađa grupa ide s *betlemašima* već dvije godine. Volim taj običaj jer se lijepo družimo i negujemo i čuvamo tradiciju. Djed me je učio o *betlemašima* i meni se

Novi Slankamen 1977. *Betlemaši* Pavle Špancir, Pera Vukičević, Pera Jurčić, Petar Višošević i deda Mirko Majer

to sviđelo i ja sam im se poželio priključiti. Lijepo je što se svi družimo, a sada nam dođu gosti i iz drugih mjesta i saznamo kako se taj običaj prakticira kod njih«, kaže mladi *betlemaš* iz Surčina **Nikola Jakić**.

Manifestacija *Božić u Surčinu* u okviru kojeg je održan i *Susret betlemaša* održana je uz financijsku podršku Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Hrvatska čitaonica *Fischer* svake godine ulaže u opremu *betlemaša*. Ove godine izradili su nove jaslce (*betlem*), te osam novih kožnih čizama za *betlemaše*. Župljanin **Đura Vlačina** izradio je sablje za obje grupe *betlemaša* i donirao ih surčinskoj župi prošlih godina. Želja je organizatora da se manifestacija podigne na višu razinu i omasovi susret *betlemaša*.

S. D.

Hrvatski Kulturni Centar
"Bunjevačko kolo"

Veliko prelo

Tehnička škola "Ivan Sarić", Trg Lagara Nešića 9, Subotica
25.1.2025.

**Ansambl Ruže
Klapa Kampanel
Neno Belan & Fumens**

Prodaja ulaznica:

TKC "Bunjevačko kolo", Preradovićeva 4, Subotica

Informacije od 8 do 14 sati:

024/555589 ili 064/6590829

Na dobro nam došla godina nova

Što nas očekuje u 2025.?

Dragi *Hrckovi* čitatelji, i vi manji i vi veći, nitko od nas to nije mogao izbjeći. Stigla nam je NOVA godina a s njom i NOVE mogućnosti. Jupiiii! Dobro, znam da neki misle da to nije ništa posebno, ali ipak nije tako, i svaki dan je ipak NOVI a samim tim i NOVI su događaji.

Znam, znam da niste mali i da svi znate nazive svih 12 mjeseci, ali dobro je da se na početku i ove 2025. godine (kad je prije došla?) prisjetimo što nam koji mjesec donosi. To će nam pomoći i prekrasna pjesmica **Čazima Golubića**, ali i kratki naši komentari u vidu podsjetnika ispod svake kitice. Vi naravno dopunite događajima koji su vama bitni.

I neke stvari ne možemo planirati, one se naprosto dogode (mislim na ljubav, ako me razumijete). Pa neka vam se slobodno dogode u 2025.

Mjeseci

SIJEČANJ

*Grizem, štipam, ledim, mrznem,
siječanj zovete me svi,
da vas nema više vani
dok brojim do tri!*

(Siječanj je prvi mjesec. Uvijek je u znaku raspusta koji svi volimo, još ako ima i snijega, sve je totalni hit. Bude tu i zimskih susreta u župi, oratorija, klizanja, gošćenja kod prijatelja i rodbine a uvijek se održava i prva razina kviza *Čitanjem do zvijezda*. Budući da je prvi u godini, dobar je to mjesec!)

VELJAČA

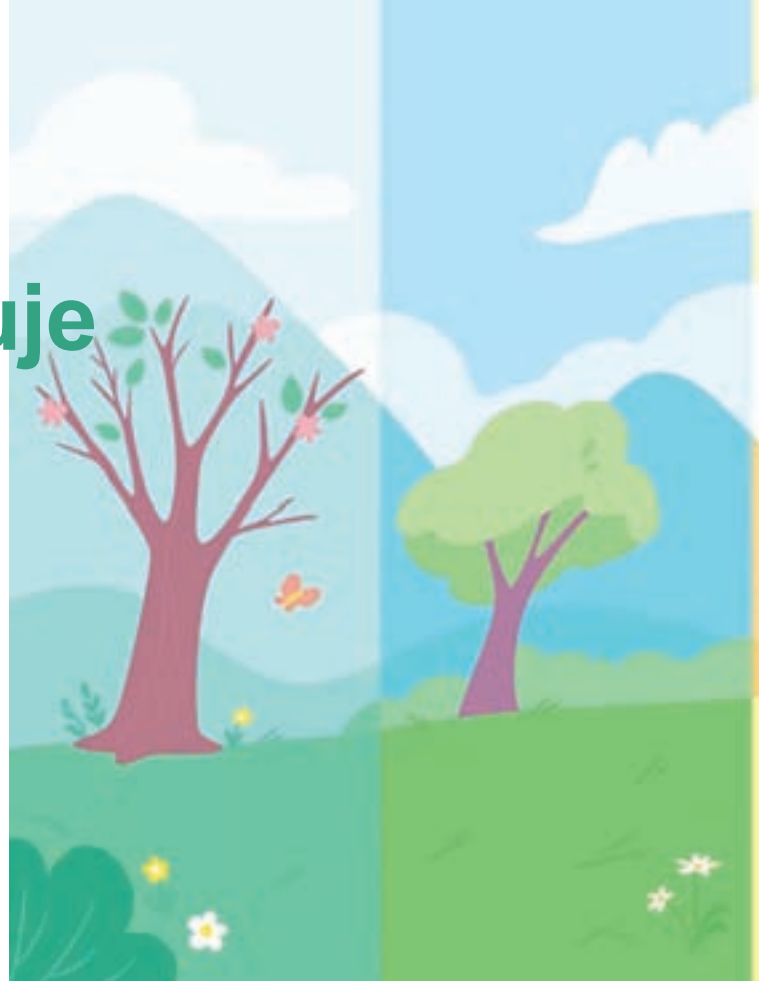
*Dozvolite, dragi dečki,
veljača je meni ime,
evo snijega, al nemojte
djevojčice grudat njime.*

(E, pa veljača je već pokladni mjesec. Tu su razna prela, balovi i naravno *Hrckov maskenbal*, ali i oni školski i vrtićki premundureni dani. *Fanki* i krafne jedu se svakoga tjedna, a posebice na *Debo četvrtak*. Počinje i kviz *Čitanjem do zvijezda*. Naravno da je snijeg i dalje poželjan.)

OŽUJAK

*Razbio sam hladnu zimu
kao školski prozor đak,
proljeće vam donosim,
a zovem se ožujak.*

(U ožujku počinje korizma, pripremamo se za Uskrs.

Nastavlja se natjecanje *Čitanjem do zvijezda*, idemo na križni put, trudimo se biti bolji za sebe i za druge. Tu je i dan zajednice Sveti Josip.)

TRAVANJ

*Od bijesa sam zelen,
što ožujak me pustit neće,
da vas prvi ja uvedem u proljeće.*

(U travnju slavimo Uskrs, idemo u *polivače*, čekamo proljeće, možda i neke nove ljubavi. Nižu se natjecanja, svugdje je zeleno i sve pupi, cvjeta, mami nas vani.)

SVIBANJ

*Veseo sam, najljepši sam
ukras sela, grada.
Ja sam svibanj, nosim vam
ljubav, radost, praznik rada.*

(Kažu, nema ljepšeg mjeseca. Sad se već steže obruč u školi, brzo ispravljamo ocjene i nadoknađujemo sve što je potrebno jer uskoro će kraj školske godine. Nadamo se da će biti ubrzo jer nas sad već lijepo vrijeme ozbiljno ometa u školskim obvezama. Kreću ekskurzije, druženja, putujemo u Čakovec na nacionalnu razinu kviza *Čitanjem do zvijezda*, tu je Smotra dječjih pjevača i zborova i štošta drugo.)

LIPANJ

*Za me kažu da sam dobar,
umjetnička duša neka,
ja sam lipanj,
kod mene vas cvijeće čeka.*

(Tko dočeka lipanj ima hrpu razloga za slavlje. U lipnju slavimo *Dužijancu malenih*, Dan naše hrvatske zajedni-

ce i imamo proslavu za sve nas koji nastavu pohađamo na hrvatskom jeziku, dijele se priznanja, »crvena kravata«, počinje dugoočekivani raspust i naravno ljetovanja – Cres.)

SRPANJ

*Žuljevite ruke imam,
teškog rada se ne boje,
srpom žanjem kruh za djecu
pa je srpanj ime moje.*

(U srpnju kreću seoske *dužijance*, natjecanje u pucanju bičevima, ljetni oratorij, sloboda je maksimalna kao i migracije, putovanja koja su naravno mnogo češća. Ovdje se nema što pričati već se samo uživa.)

KOLOVOZ

*Dok ljetinu kola voze,
kao srpanj nisam vrijedan,
kolovoz sam, turist pravi
pijem kolu, nisam žedan.*

(U kolovoz mora stati sve što je još preostalo za ovo ljeto, a uvijek ima hrpa toga. Tu je središnja *Dužijanica*, Prvić, Etnokamp, Bunaričko proštenje, Čikerijada, još malo oratorija, razne turneje i neke priče koje se ne pričaju nego ostaju u sjećanju na još jedno posebno ljeto.)

RUJAN

*Ja sam rujan, bogat, slavan,
ali imam jednu smolu:
zašto baš u moje vrijeme
djeca moraju u školu?*

(E sad, rujan je lijep, ali ima jednu manu: počinje škola. Mada to i nije tako loše, taman se zaželimo i drugara i škole. A u rujnu svečani prijem u školama i HNV-u, nove obveze, možda i nove kombinacije za sjedenje u klupi. Ipak je to lijep mjesec.)

LISTOPAD

*Što se onaj lipanj diči
umjetnošću nekom svojom?
Listopad sam, ne može se
nitko mjerit s mojom bojom.*

(Listopad je uvijek bogat. To je mjesec knjige i čitanja. Započne Dječjim tjednom, tu su i *Dani hrvatske knjige i riječi* – dani Balinta Vujkova kada se družimo, u programu »Narodna književnost u školi« gledamo ili glumimo u predstavama rađenim po narodnim bajkama i pričama. Slavimo i Dan zajednice, dan rođenja bana **Josipa Jelačića**. A na koncu tu je Holyvin.)

STUDENI

*Studen je meni ime,
osim toga, nisam lijep
slabo čujem, slabo vidim,
od magle sam skoro slijep.*

(U studenom je Pokrajinska smotra recitatora na hrvatskom jeziku, Vjeronaučna olimpijada, Sajan knjiga *Interliber*, tu su i subotnji oratoriji... zima polako stiže, a nama je baš dobro.)

PROSINAC

*Evo stigoh i ja, zadnji
prosinac sam, znaju svi,
doveo sam Djeda Mraza,
pozdravite ga i vi.*

(U prosincu nedostaje dana da se sve lijepo obavi, ali mi ipak nekako stignemo. Stignemo i na mise zornice, i na probe na župama, pripremamo se u adventu za rođenje našeg Isusa, slavimo Materice, Oce i naravno Božić koji je uvijek najradosniji blagdan. Tu je i raspust i opet Nova godina, a kao da je sad počela. I tako opet sve ispočetka. A koji je tvoj omiljeni mjesec?)

B. I.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem višenamjenski poslovni prostor u BiH, RS Srpska, Istočno Sarajevo u centralnoj gradskoj »A« zoni na šetnici Dr. M. Lazića, veličine 100 m² + 35m², idealan za predstavništvo kompanija, organizacija ureda ili automatskih kazina iz Srbije, Hrvatske, Mađarske. Kontakt email: lindov@yahoo.com ili viber: +964-781-891-68-75.

Tražim simpatičnu i lijepu Hrvaticu za međusobno učenje hrvatskog i mađarskog jezika. Ja sam »mlad« umirovljenik, po nacionalnosti Mađar. Tel.: 061/6566-577.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

SOMBOR - Prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025-5449220; 064-2808432.

Potrebne njegovateljice s europskim papirima za njemačku agenciju. Prijava na zdravstveno osiguranje dok radite. Ne plaćate proviziju. Plaće su za slabije znanje njemačkog jezika od 1.500 eura, a za bolje od 1.800 pa navise.

Ja sam uz vas 24 sata dok ste na šteli. Sva pitanja i prijave možete poslati putem WhatsAppa ili Vibera. +381-63-708-05-60. Budite i vi dio našeg tima. Jovanka

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

Izdajem u najam poslovni prostor – 320 m², uži centar – Apatin – Ulica svetog Save 25. Pogodno za auto salon ili trgovinu. Ukupna površina s dvorišnim dijelom – 700 m² Tel: 063/738-97-85

Prodajem kuću u Mišićevu – stambeni dio 130 m², plac 2800 m², u ekonomskom dijelu ima štala, svinjac i krupara, čardak, košarnik, dvije garaže. Informacije na telefon: 064/3007614.

Prodajem nepokretnost površine 4.516 m² u Rudanovcu u okviru Nacionalnog parka »Plitvička jezera«, po cijeni od 165.829,00 eura. Informacije na telefon 063/888 71 34.

Prodajem mrežice za mlade voćke 270 komada, veličine 56 cm x 20 cm. Cijena 30 din/kom. Telefon: 064/9738601.

Prodajem plišanu otunkku, strigansku maramu, tkane ponjave i pregače. Informacije na telefon 062/1789106.

Ove godine počinju radovi na plinifikaciji 15 subotičkih prigradskih naselja

Početkom prosinca prošle godine Gradsko vijeće usvojilo je Program kojim je predviđena plinifikacija 15 prigradskih naselja u Subotici i zahvaljujući kojem će više od 14 tisuća kućanstava dobiti mogućnost priključenja na plinovodnu mrežu. Projektom je predviđena izgradnja više od 500 km plinovoda, kao i oko 7.5 km magistralnog plinovoda, a ukupna vrijednost projekta procijenjena je na 38.7 milijuna dinara. Cjelokupan projekt financirat će JP *Srbijagas*, prenosi portal *subotica.com*.

»Grad ima 18 prigradskih naselja, od čega je, pored samog grada, na Paliću, u Šupljaku i na Kelebiji izvršena plinifikacija. Sva ostala naselja ulaze u program, čime će, nakon realizacije ovog projekta, plinsko-distributivna mreža obuhvatiti čitav teritorij grada. Imat ćemo dva operatera – jedan će biti *Srbijagas* a drugi Suboticagas«, objasnio je za *subotica.com* tajnik Tajništva za komunalne poslove, energetiku i promet **Radoslav Vukelić**.

Nakon što je usvojen Program, uslijedit će potpisivanje ugovora o poslovno-tehničkoj suradnji između Grada Subotice, JKP *Srbijagas* i strateškog partnera.

U prvoj polovini ove godine ući će se u pripreme radove za potpisivanje ugovora, kako bi se stekli uvjeti da se polovinom godine krene s radovima.

Naselja koja su obuhvaćena Programom plinifikacije su Bajmak, Žednik, Novi Žednik, Čantavir, Višnjevac, Mala Bosna, Hajdukovo, Đurđin, Gornji Tavankut, Donji Tavankut, Mirgeš, Rata, Bikovo, Bačko Dušanovo, Kraljev Brig, prenosi portal *subotica.com*.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 14. 1. 2025.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTi te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sat i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Putni početak

Gosti na snijegu

Ako se godina po početku poznaje, kao što neki kažu da se dan po jutru poznaje, onda bi ova godina mogla biti nježna, umirujuća i odlična za putovanja. Već trećeg dana ove godine odlučili smo se spakirati i uhvatiti barem jedan dan na snijegu. Željna sam pravog snijega, dubokih bijelih prostranstava, rumenih obraza od hladnoće. I kao i obično, kada znam što mi treba, to i dobijem.

Tri dana Zlatara

Moram priznati da je sjajno kad ti se poslože takve okolnosti i u životu se pojave ljudi čije su obiteljske kuće i obitelji na planini, pa za njihov Božić gostuješ kod njih. A da užitak njihovog nesebičnog gostoprimstva bude još bolji, sve to dobiješ upakirano u bijelom pokrivaču. Za Novu Varoš sam do prije koju godinu samo čula, a sada već treći put otkrivam njezine ljepote.

Dosadašnji posjeti dali su mi poglede na meandre Uvca, šetnje ispod leta bjeloglavih supova i lov na gljive, a sada je došlo vrijeme da ovom bajkovitom kraju damo i anđela na snijegu.

Da biste stigli do Nove Varoši i Zlatara morate proći Zlatibor. Nevjerojatno je kakva je gužva tamo, vidljivo je to i oku onoga tko samo prolazi magistralom. No, nije gužva ono što mi je zapelo za oko, nego crna goveda. Zamislite koliko su ona mogla biti crna kada je sve oko njih bilo bijelo. To je neka novost za Zlatibor, koliko sam ja upoznata, i mislim da su ovakvi prizori česti uz magistralu već dvije godine, koliko se sjećam i koliko sam čula. Neću se zadržavati na ovome jer su svi moji podaci zasnovani na rekla-kazala izvorima i zapravo nisu bitni za priču. Bitno je da mi je to bilo najzanimljivije kada su u pitanju prizori sa Zlatibora.

Još jedna zanimljivost za ljubitelje velikih snježnih površina je naše neiskustvo u vožnji automobila pod takvim okolnostima. Zaključili smo da nam ovakvih dana definitivno fali, ali nije bio nimalo naivan pothvat. Na sreću, svi izazovi su završili dobro.

Kako nismo imali neki veći automobil kojim bismo mogli voziti po nepristupačnijim terenima, odlučili smo se za lakše dostupne destinacije. Napravili smo cjelodnevnu šetnju i obišli najvažnije snježne točke Zlatara. Šetnja kroz zavijanu šumu, između smrča i jela, definitivno mi je bila omiljena. Izlasci na vidikovce koji su nam omogućili poglede na beskrajna bijela prostranstva bili su fantastični. A posebno su mi godile igre na snijegu s prijateljima i njihovom djecom te pravljenje Snješka Bijelića. Želim uvijek imati djecu uz sebe kada sam na snijegu, podsjećaju te na zimske radosti, i to je važno da ne zaboravimo.

Zlatar je predivan kada je zavijan, jednako kao i kada nije, ali meni je bila prijeko potrebna doza snijega. Zima u Vojvodini postala je vrlo blaga i ne sjećam se kada je bilo puno snijega koji je trajao barem tjedan dana. To pogoduje našim računima za grijanje, ali dijete u meni je željno igre na snijegu, pa sam zahvalna na ovom kratkom, ali vrlo slatkome bijegu u snijeg.

Sanjkama u avanturu

A kada smo kod bijega u snijeg, moram podijeliti zanimljivu destinaciju u obližnjoj Italiji, koja je odlična za zimske aktivnosti. Možda će netko biti u prilici obići. Riječ je o Rosскоп, Monte Cavallo i najdužoj stazi za sanjkanje u Italiji. Ova staza duga je 10 kilometara i ima pad od 910 metara, što pruža nevjerojatno adrenalinsko iskustvo. Sam spust može trajati i do sat vremena, uz pauzu za kuhano vino i čaj na pola puta, kako biste predahnuli od adrenalina. Staza je komercijalna, pa je potrebno platiti ulaznicu, kao i najam sanjki ako ne ponesete svoje. Za ovu avanturu nisu potrebne nikakve posebne sanjke, tako da svatko može ponijeti svoje. Također, svatko upravlja sanjkama samostalno, a koči se, kako drugačije, nego nogama. Uz krpjanje na Jahorini, ovo mi zvuči kao dovoljno zabavna snježna avantura za nas koji ne možemo skijati zbog ozlijeđenih koljena.

Uz inspirativne ideje za zabavu na snijegu i snježne pozdrave sa Zlatara, želim nam svima divan početak jedne predivne i zdrave godine.

Gorana Koporan

Domagoj Vuković, košarkaš *Cibone*

Nije lako igrati na dvije fronte

Gostovanje nekadašnjeg europskog prvaka, zagrebačke *Cibone* u Subotici, u sklopu 15. kola ABA lige ušlo je u povijest košarke na ovim prostorima. Duel *Spartak Office Shoesa* i *vukova* bio je prvi službeni ligaški susret jedne hrvatske momčadi na sjeveru Bačke. U nedjeljno jutro, uz kavu, nekoliko sati prije utakmice razgovarali smo s **Domagojem Vukovićem** (1993.), od ove godine krilnim centrom *Cibone*, koji je u svojoj profesionalnoj karijeri nastupao još i za *Split*, *Zagreb*, *Vrijednosnice Osijek*, *Zadar* i *Tainan* (Taiwan).

Koliko znamo, niste prvi puta u Subotici, ali Vas na početku razgovora moramo upitati za dojmove.

Prije nekih osam godina, dok sam nastupao za *Vrijednosnice Osijek*, igrali smo prijateljski susret protiv *Spartaka*, a što se tiče samih dojmova Subotica me, zbog utjecaja mađarske arhitekture, ponajviše podsjeća upravo na Osijek. Ovdje smo od sinoć (subota navečer) i neću reći da se osjećamo kao doma, ali tako je.

Vratimo se na košarku i ne možemo zaobići činjenicu kako je *Cibona*, nekadašnji šampion države i Europe, trenutačno u nezavidnom položaju na začelju prvenstvene ABA ljestvice. Odnedavno je izbornik Josip Sesar preuzeo momčad i očekujete li da i *Cibonu* sunce konačno rezultatski ogrije?

Svaki novi trener donosi nešto svoje i sigurno da će biti i mnogo pozitivnih pomaka, ali moram reći kako je ova trenutačna situacija kombinacija puno drugih stvari. Godine jednog sustava i krivih, neproračunatih poteza, poput dovođenja stranog trenera i građenja igre na stranim igračima doveli su klub u situaciju u kakvoj se sada nalazi. Borimo se i čupamo, igrajući usporedo u dvije lige što uopće nije lako, jer smo primjerice prekjucher igrali vrlo teški susret protiv *Dinama* (90:91), a sada nas očekuje teški duel protiv vrlo kvalitetne momčadi *Spartaka*.

Važno je istaknuti činjenicu kako je sastav *Cibone* ispunjen gotovo isključivo domaćim košarkašima što je i pravi raritet među momčadima koje vrve od stranih igrača. Je li teško u takvim okolnostima nositi se sa znatno ojačanim rivalima?

Trenutačno je *Cibona* jedini hrvatski klub u ABA ligi koji ima isključivo domaće igrače, istina na popisu je

i jedan stranac ali on je trenutačno u SAD-u gdje rješava svoje papire i moramo igrati bez njegove pomoći. To je, opet, svojevrsna ljepota igranja i zajedništva koje osjećamo, bez ikakvog stresa, ali ga zato moramo sami sebi nabiti radi ostvarenja glavnoga cilja, ostanka u Regionalnoj košarkaškoj ligi.

Ima li momčad snage, želje i volje za ostvarenje ove teške zadaće?

Apsolutno imamo želje i volje. Izgubili smo gostujući susret protiv *Mornara* gdje smo imali i deset poena prednosti

SPARTAK – CIBONA 88:84

Subotička momčad slavila je tijesnu pobjedu protiv gostiju iz Zagreba, a Domagoj Vuković je odigrao solidnu partiju u kojoj je postigao 13 koševa, uz 4 skoka i 2 asistencije.

u samom finišu susreta, isto smo imali doma prednost u posljednjoj četvrtini protiv Krke pa smo bili poraženi i u tom susretu. Sve su to momčadi koje se mogu dobivati i doma i u gostima, pa mislim kako imamo kvalitetu kojom bismo mogli u konačnici ostvariti željeni cilj.

Na koncu, obzirom da ste u najboljim godinama, kako gledate na svoju dosadašnju igračku karijeru?

Većinom sam igrao u Hrvatskoj, izuzev jedne male epizode na Taiwanu, ali sada sam u dijelu karijere kada želim neki svoj mir i zato sam dogovorio s Cibonom višegodišnji ugovor. Kako će sve to biti u budućnosti ne znam i ne gledam toliko daleko, ali je ipak najvažnije uzdržavati obitelj.

Novogodišnja želja?

Osobno želim zdravlje i mir, a za Cibonu definitivno ostanak u ABA ligi i ako bude neke sportske sreće i domaći trofej.

D. P.

POGLED S TRIBINA**Zrinka Ljutić**

Pobjedom u slalomske utrci voženoj u nedjelju, 5. siječnja, u Kranjskoj Gori najbolja hrvatska skijašica današnjice **Zrinka Ljutić** zasjele je na prvo mjesto u ukupnom poretku Svjetskog kupa za skijašice. Fantastičan je to nastavak pobjedničke slalomaške serije koju je otvo-

aktivnog skijanja, navijači se ponovno mogu radovati pobjedničkim postoljima. A biti prvi u ukupnom poretku s 456 bodova, te prvi u poretku slalomašica s 309 osvojenih bodova, nije mala stvar.

Zrinka Ljutić je rođena 26. siječnja 2004. godine u Zagrebu, a prvu ozbiljniju pozornost na svoju skijašku vještinu privukla je pobjedama u slalomu i veleslalomu na FIS Dječjem kupu 2018. godine. Odlični rezultati u tzv. razvojnim ski kategorijama i natjecanjima Europskog

kupa ukazivali su kako je pred njom lijepa profesionalna karijera. Ne bez razloga, 2020. godine osvojila je prestižnu nacionalnu sportsku nagradu Hrvatskog olimpijskog odbora **Dražen Petrović** kao najveća nada među hrvatskim sportašicama (ovih dana evo najbolje potvrde). Dvije godine kasnije, u veljači 2022., nastupila je na svojim prvim Olimpijskim igrama u Pekingu (25. u slalomu i 28. u veleslalomu), a mjesec dana kasnije u ožujku postala je juniorskom svjetskom prva kinjom (kategorija do 21 godine starosti, a Zrinka je bila samo 18). Prvo postolje u seniorskoj karijeri ostvarila je plasmanom na 3. mjesto u slalomske utrci voženoj u Špindlerovom Mlynu 28. siječnja 2023. godine. Samo dvije godine kasnije, tri

Foto: EPA/ANTONIO BAT

tjedna prije svoga 21. rođendana (još uvijek juniorska ski kategorija) Zrinka Ljutić ski svijet gleda s prvoga mjesta ukupnog poretka Svjetskog kupa.

D. P.

rila prošlog tjedna u Semmeringu svojom uopće prvom pobjedom na nekoj utrci SK-a. Hrvatsko žensko skijanje ponovno ima svoju zvijezdu i nakon dugih godina rezultatskog posta, od kada se **Janica Kostelić** oprostila od

Umotvorine

- * Pametniji ne popušta, pametniji napušta.
- * Kad vidiš da ništa nije u redu, izađeš iz reda.
- * Volite svoje neprijatelje, to ih izluđuje.

Vicevi, šale...

U restoranu:

- Evo kavica, a jeste li odlučili što ćete za jelo?
- Što vam je to kavijar?
- To su riblja jaja.
- Može onda dva na oko.

- Dat ćete mi 200 grama salame...
- Da režem?
- Režite.
- Grrrrrrrrr...

Aforizmi

- * Zadrži svaki kamen kojeg bace na tebe. Njima ćeš izgraditi dvorce.
- * Kad gradiš u tišini i tajnosti, drugi ne znaju što rušiti.
- * Čovjek se može zaustaviti dok se penje, ali ne i kada pada.

Vremeplov – iz naše arhive

Disnotor u Tavankutu, 2015.

Didine pripovitke (iz knjiga Balinta Vujkova)

Bunjevačke kafandžije

Mi Bunjevci se nismo mogli baš falit da smo imali trgovaca i majstorača, a otkad se pamti svega dvojca su držali kafane. Zemlju radit, makar je tribalo turat i nosom, to se najviše lipilo za srce. Al vremenom sve dođe, ko što i prođe, pa se našla i dva kafandžije, bać Marko i bać Lazo.

Bać Marko uvijek ko srdit el uzbunjen, a bać Lazo ko da se nikad nije naspavo. Ako je Bog koga i stvorio za taj poso, al ovu dvojcu zacigurno nije.

Bać Marko dugo držo mijanu na drumu, kvrcu krajcaru o zub, kvrcu, pa pod starost otvorio kafanu naspram Varoške kuće. Uzo tri kelnera, a on će sidit kod šanka, bilužit šta se izdaje. Nije to birc di salašari svračaje, tu njeg ne mož ni žena zaminit, biće ljudi ko na vašaru. I bilo je, al ko na vašaru kojeg je kiša kablara rastirala.

Jedared oko podne bać Marko tira muve, kad mu se učini ko da kogod mrnda. Kad tamo, a u jednoj čoš dva gosta širu ruke naprama njemu, pokazivaje na prazan astal i jednog gosta za drugim astalom. A taj čuti.

Došo bać Marko:

– Gospodo, ima kake falinge?

– Triba to još i pitat?! Bar po sata sidimo tu, a i onaj za onim astalom, a niko ni da nam se naruga.

Obazre se bać Marko, a njegovi kelneri u drugom kraju zjale na sokak.

– Gospodo, samo malo strpljenja – i okrene se i onom gostu što sidi sam.

Al taj samo čuti.

– Sad ćete vi vidit kako ćete bit podvoren i mojoj kafani.

Drekne na kelnera, da su skočili ko sa žeravice.

– Pa zašto ja vas plaćam? Od jutros ni bisna ševa da nam otvori vrata, a sad niste vridni podvorit ni ova dva-tri šugava gosta?!

Ona dvojca ustali iza astala i odoše, al onaj treći se još prija dova-tio vrata, al ni sad da progovori rič.

– Gospodo, pa šta vam sad nije dobro?! – bać Marko potrčao za njima.

A kelneri:

– Eto Vam, gazda, sad i sami vidite. Koji Bog bi izdovoljio ovaka zanovetala?

Bać Lazo bio gazda, al ne ma kaki – makar je bio nepismen – imo priko dvi stotine lanaca zemlje. Udo jedinicu za školovanog zeta, a ovaj ga nagovorio da ortački uzmu kafanu na glavnim sokaku.

U kafani su i svakake novine, pa kad je već posto kafandžija i bać Lazo mora štit šta je novo. I svako jutro on novine prida se, okreće, gleda. A šta će štit kad ne zna? Slike.

Jedared u novinama velika slika nikog voza nove mode, a kelner huncut bać Lazi podmetnio novine naopako. Došo u to niki gost, bacio oko na privrnutu sliku, pa će kobojage:

– Proštili ste već bać Lazo? Ima I kako veliko novo?

– Ima, borme, ima. Zet mi uvijek privlači priko nosa da ne radim dobro što ne dopuštam da se u našoj kafani napiju željezničari. A vidite, još nismo ni zaboravili onaj sudar od prošle nedilje, a evo opet su se vozovi sudarili i poizvrćali.

Pričao Bela Židarev, Subotica
Pripovitke, 1998.

Rič po rič

Piše: Željko Šeremešić

Stara i nova

Čeljadi, istina j kad kažu da j štagod i »do godina«. Baka Janju baš uvalo, ne pušćaje. Ispratili staru i dočekali novu a ona poručiva da ni još kadra redovno putovat. Poručiva da ope dođemo kod nje na divan. I tako sam se oma sutra pridveče potli Tri kralja zaputio kod baka Janje. Bome baka Janja pripravlila za ponudit kolača svakojake fele. Kaže da se za Božić pripravilo ako ni ko za svatove onda ko za veridbu pa tušta i ostalo. Nismo redovno ni sili strina Evča u smi. Svi ju gledu u čudu a ona će: »Baka Janjo kake to kolače nudite? Pa vi uvik divanite kako j prija bilo. Kako baš i ni bilo kolača za Božić. A sade evo glete šta nudite. Da j sade ko prija nasladili bi se ko patke piska«. Vidim baka Janja ni da vri već je provrila. Skočila, vala su ju krsta prošla. Naglas će, skoro više: »Evča, ti mene ludom praviš. Ta znaš kako j to danaske. Snaje priuzele vlast. Ko još nas babuskare pita štagod. Peče se ono što j na televizije jel ono što se nađe na tom sokočalu od mobilnog«. Bome sade vidim, baka Janja j ope ona stara kajoj ni vrag ne fali. Kad se ona razbisi nema tu jel stara jel nova, jel pofalila jel ozdravila. Uvik ista. Nagla. Ralje kad otvori vatra iz nji ide. »Dobro, dobro baka Janjo nisam baš tako mislila. S vama ništa ne mož na šalu. Čeljadi, triba se radovat što j stara godina bila dobra a još više novoj. Triba tako študirad da će bit uvik bolje. A sve ide na to. Glete šta su rekli nanom sokočalu od televizije. I glavni su rekli dok su čestitali. Triba sam da virujemo i ništa nam neće falit u novoj godini. Triba da budemo ko jedan. Biće ope teško al mi će mo izdržat i vala pobedit ko uvik«, strna Evča će. Bome ka j sade baka Marica skočila pa otvorila ralje. Ne zaostaje za baka Janjom ni za dlaku: »Evča, ta ni čudo što ti Janja kaže da su ti vrane mozak popile. Ta prija će nebo spast na nas neg da ti potrefiš štagod pravoga kazat. Pa kako nisi naspomenila kako j u stare stalno bilo nikaki buna. Cile godine mal, mal pa se kogod bunio. Kako se sade nisi sičila kako su škulari digli bunu i na sokaku ispratili staru godinu a dočekali novu. Što su škulari ispratili staru i dočekali novu al oni se i dalje bunu. I dalje su na sokaku. Ta svi divanu a nigdi ne mož vidi. Evča, Evča, kažeš biće u nove dobro pa i bolje neg u stare. A mi počeli staru kako smo ju i završili«. Bome vidim baš je potrefila. Strina Evča ni da pisne. Bome ni baka Manda ne čeka, i ona ima šta reć: »Ja bome Evča ne razumim skoro ništa što divaniš. Razumim da se obećava ko uvik, da se divani da nam niko ništa ne može, da j na naše strane istina. Evča, al taj divan uvik slušamo. Kako niko ni reko da će skupoća u nove godine bit manja neg u stare«. Na to će baka Tonka: »Čeljadi mi sam moramo imat sriće uve nove. A ako se ne moljiš nemaš ni sriće. Tribamo se moljit za sve. Tribamo se čak moljit da u nove godin bude jaja jel od dva jajcet mož cili dan živit. Kako vidim tribamo se moljiti da u nove godine bude te nafte i gasa na šta sve ide. No ne triba svakom ni virovat već se sam moljit. Moždak ondak i bude štagod«. Sve se izredale a ja bome i ne smijem reć naglas šta mislim. U sebe ću što vala sam nebo čuje: »Kako se mi moljimo jel stara jel nova nama sve jedno, uvik nam ista. Jedino nas ima sve manje. A kase bolje proštudiramo možda j bolje da se jedni i ne molju jel od njeve molitve ima sam štete«.

U NEKOLIKO SLIKA

Subotički oratorij u Rimu

Mandara

Na somborskim salašima doručak je nekada bio važan obrok bez koga nije počinjao dan pun teških poslova na zemlji, u stajama i oko salaša. Zimi, kada nije bilo posla na njivi, doručkovalo se nakon što bi se namirila *josag* (stoka), pomuzle krave i spremila kukuruzovina za loženje paorske peći. Početkom prosinca svinjokolja je već bila završena i šunke i slanine usoljene ili već dimljene.

Šunke i slanine solile su se dan nakon klanja, kada se meso ohladi. Radilo se to u velikim drvenim bačvama ili drvenim koritima. Slanina se u soli držala oko četiri tjedna, a šunke, ovisno o veličini, šest do osam tjedana. Važno je bilo da sol probije i u najdublje slojeve kako bi šunke, ako se ne pojedu do tada, izdržale visoke ljetne temperature.

Slanina se vadila ranije i dimila tri do četiri dana. Dalje se sušila na promaji.

Još neprosušena slanina jela se pržena uz mandaru i kuhani krumpir, što je bio kaloričan zimski doručak.

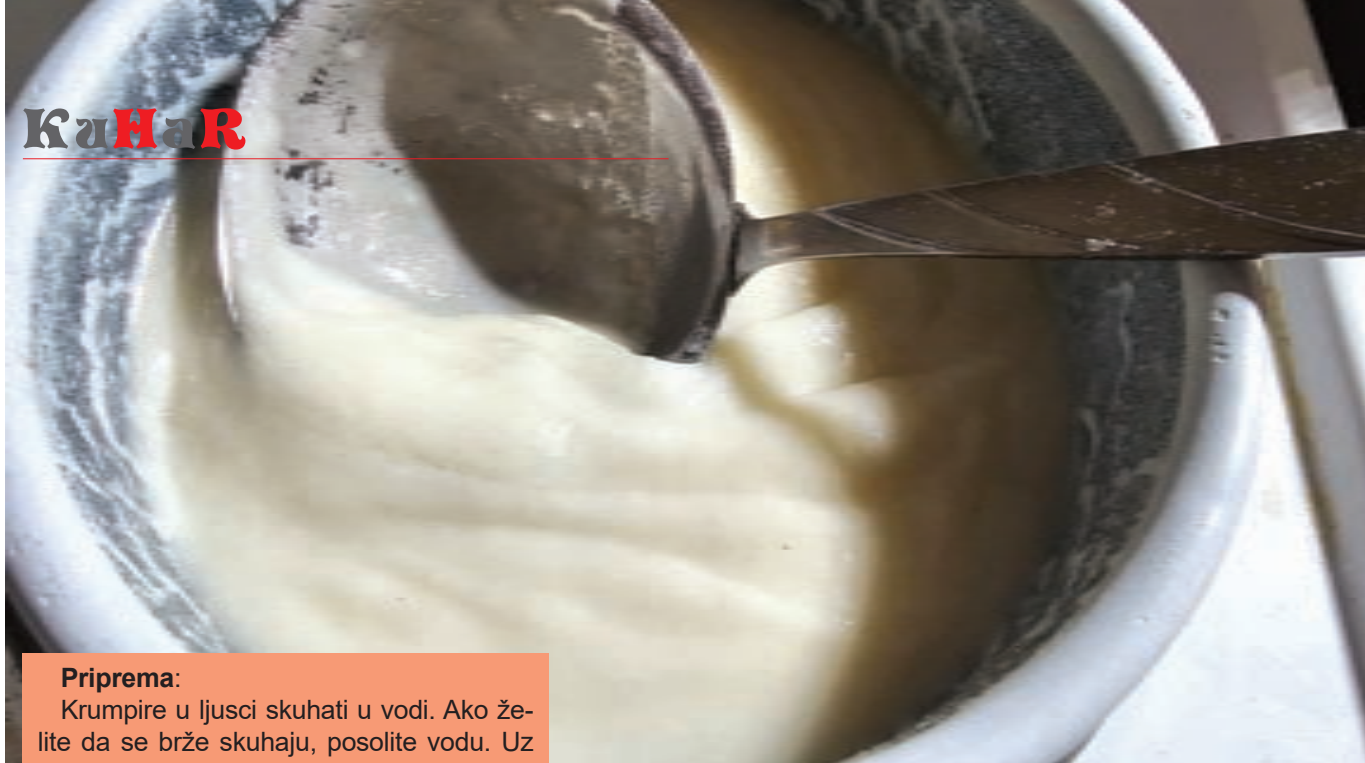

Sastojci:

tri krumpira srednje veličine
voda
četiri šnite domaće slanine
mast
dvije jušne žlice brašna
sol
luk

Priprema:

Krumpire u ljusci skuhati u vodi. Ako želite da se brže skuhaju, posolite vodu. Uz to treba voditi računa da krumpiri budu približno iste veličine kako bi se istovremeno skuhali.

Dok se krumpiri kuhaju, izrezati nekoliko šnita slanine, skinuti tanko gornji sloj i zarezati na nekoliko mjesta. Na malo masnoće propržiti slaninu, vodeći računa da će i sama slanina pustiti malo masnoće.

Izvaditi slaninu iz masti i u zagrijanu mast dodati dvije jušne žlice brašna. Na laganoj vatri propržiti, ali vodeći računa da ne zagori, zaliti s malo vode i kuhati dok ne provrije. Ako je potrebno, može se uliti još malo vode. Kada prokuha, probati i ako treba, jer slanina je pustila sol, još malo posoliti. Skuhane krumpire oguliti i servirati s prženom slaninom i mandarom. Uz crni luk.

KuHaR tradicijskih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

JEDNOM POLISOM pokrijte 5 rizika

Osigurajte sebe, svoj automobil i putnike u njemu samo jednom polisom

Maksimalan oprez u vožnji, briga o automobilu i ljudima u njemu nekada nisu dovoljni da nas zaštite od nepredviđenih okolnosti poput kvara vozila, loma stakala i prirodnih rizika. Bilo da ste na odmoru ili službenom putovanju, uz polis **Paket 5+ Milenijum osiguranja** nećete morati da brinete zbog okolnosti koje nisu pod Vašom kontrolom.

Ovom polisom osiguravate se od **pet najčešćih rizika** i obezbediti:

1. Osiguranje od loma stakala na putničkom vozilu;
2. Osiguranje putničkog vozila od oštećenja usled prirodnih rizika;
3. Osiguranje lica u putničkom vozilu od posledica nesrećnog slučaja – nezgode;
4. Pomoć na putu;
5. Zamensko vozilo.

Vreme je da odabirete naš osigurač

www.milos.rs

011/ 715 23 00

RADIO MARIJA

Kršćanski glas u vašoj kući!

FREKVENCJE:

NOVI SAD 90,0 MHz

SUBOTICA 90,7 MHz

SOMBOR 95,7 MHz

NIŠ 102,7 MHz

www.radiomarija.rs

@Radio.Marija.Srbije

@radiomarijasrbije

KONTAKT:

Ured: 024/600-099

Program: 024/600-011

SMS: 063/598-441

Slušajte nas i na aplikacijama:

Radio Marija Srbije

Radio Maria play

ILI-ILI

AKCIJA

Priključenje **BESPLATNO**

+ Birate između:

- 6 meseci po **1 dinar** ili
- 12 meseci sa **50% popusta**

AT

Astra
Telekom

011 44 22 009

Katoličko društvo „Ivan Antunović“

DANI BISKUPA IVANA ANTUNOVIĆA

1100.

obljetnica

Splitskih crkvenih
sabora i početaka
Hrvatskoga kraljevstva

12.01.2025.

(nedjelja) u 18 sati

u katedrali-bazilici svete Terezije Avilske u Subotici

SVEČANA SVETA MISA ZA BISKUPA IVANA ANTUNOVIĆA

13.01.2025.

(ponedjeljak) u 15 sati

u parku između katedrale i sjemeništa u Subotici

POLAGANJE VIJENACA NA SPOMENIK BISKUPA IVANA ANTUNOVIĆA

16.01.2025.

(četvrtak) u 19 sati

u Pastoralnom centru Augustinianum (Trg sv. Terezije 3, Subotica)

XXXIII. „RAZGOVOR“

1100. obljetnica Splitskih crkvenih sabora i početaka Hrvatskoga kraljevstva

Sudjeluju: Dr. sc. Ivan Zubac, povjesničar i mons. mr. sc. Mirko Štefković, biskup